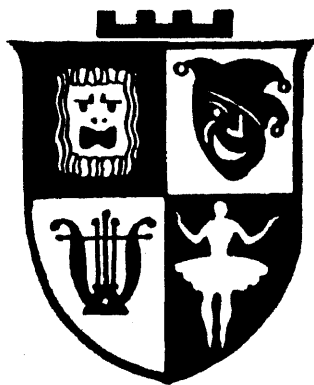

TEATER

№ 8

NOVEMBER

1936

Shell

T a r v i t a g e I n g l i s e

Shell-benssiini

Shell-määrdeõlisid

Shell-määrderasva

Shell-autoõlisid

A u t o d e l e

Aero Shell õli

SHELL COMPANY OF ESTONIA LTD

Tallinn, Merepuiestee 17

Tel.: 304-02, 310-54 ja 310-85

MÜÜGIKOHAD KOGU EESTIS

○/○. „KALANDUS“

MÜÜGIL KÕRGEVÄÄRTUSELISED

EESTI HEERINGAD

HISPAANIA MERE- JA VENE MÄESOO LA

TALLINN, KOTSEBUE 16

TEL. 468-03, 464-02

Tubaka-, napsi- ja veinikauplus

V. Laane

Tallinn, Veneturg 7

Kalevi kaubamajas

Kõnetr. 305-55

Litograafia

J. Männik

Valmistab igasuguseid
värvilisi trükitöid

Tallinn, Soo tän. 23

Tel. 436-86

M. Alperovitsch & Ko.

**Majatarvete, tapeetide
ja ahjupottide ladu**

Tallinn, Pärnu mnt. 19

Tel. 452-98

**Ainult tellimise
peale.**

Inglismaa uudis:
üksik-kupong
daamidele ja härradele.

Tuntud rätsepaäri

Fa Schwarz

Tallinn, Kullasepa 9. Tel. 443-03

Karusnahad.

Maksusoodustused.

Eriala:

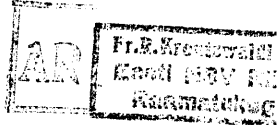
Frakk & Smoking

O-Ü. „PÕHJALA“ KAUBAMÄRK

kindlustab Teile kõrge kvaliteediga saadused:
kalossid, botikud, kummitarbed.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Ants Murakin

Õige ja kauni keele poole

(Järg — vt. „Teater“ Nr. 5 ja 7 1936. a.)

3.

Juba mõningate aastate eest — kui arvesse võtta ainult meie iseseisvuseaega — avaldus üksikute meie teatriinimeste peas ja südames mõlkuvaid mõtteid ning soove kaunis tõsiselt selle kohta, et kas ja kuidas oleks võimalik luua teatrilavale sobiv kõnekeel. Pärast vaibusid küll need mõtted, aga päriselt kadunud ei olnud need kuni siiani. Viimasel ajal on uuesti hakatud sellest rääkima — ja kuna see küsimus iseenesest ei olegi päris uudne, siis praegusel rahvustundeerkas ajajärgul on jälle kõige parajam aeg selle kohta tõsisemalt sõna võtta. Seda enam, et meie keeleasi üldse on just nüüd muutunud kiikavaks — mitte küll, kahjuks, ametlikes ringkonnas, vaid õige rahvustunde kantud loovate inimeste seas.

Innukas lavategelane-sõnakunstnik, kel kunagi ei puudu püüet oma kunstis kõigekülgsemalt areneda, seab endale üles ka näidendi keele suhtes niisama palju küsimusi kui talle neid kerkib ta kunsti teistegi külgede juures. Iseäranis aga huvitab teda see, kuidas tal tuleks laval esinedes hääldada neid sõnavorme ja keelelisi iseärasusi, mida ta küllalt ei tunne või mille kohta eesti keeleteadus ei ole veel ütelnud oma viimist sõna. Aga oma asja tõsiselt võtval näitlejal on ju alati põlev huvi ka selle vastu, kuidas tema lausunud sõna heliseks kuulajale kõrvu kõige ilusamini. Lisaks tekib veel nagu iseenesest nõue, et see õige ja ilus sõna oleks publikule võimalikult hästi kuulda v ja t a j u t a v.

Need küsimused huvitavad ennekõike muidugi sellest teadlikku näitejuhti ühes ta paratamatult vajalise lähima abilise — dramaturgiga. Ja kui me nüüd lähtume praegu puudutatud küsimusist, et leida vastus kõigele kolmele: mis-sugune on õige ja kaunis ja kuulajale t a j u t a v eesti keel? — siis peaksime kõhklemata pöörduma meie põlise rahvakeele juure. Kust siis mujalt võiksimegi ammutada sõnaliste kunstide jaoks ilmpärasemat ja oma põhilaadi ko-

haselt vormuvat keelt, kui mitte meie rahva puhta vaistu loodud sõnavarast ning tegeliku elu juures kujunenud vormiaardeist? On siiski küll tõsi, et meie haritud ja hästiviljeldud kirja-keel nii mitmeski teatavas erivarjundis paraku püüab lahku minna põlisest rahva kõnekeelest paljude moodsate vormide ja tulivastsete uus-sõnade tõttu, aga need järsulterinevused on üsna vähesed ning juhuslikku laadi ja võivad aja-ga isendast jälle kaduda, kuna need enamasti on tulnud keelevõhikute sepikodadest. Oma rahva keele iselaadi tundja keelemees aga oskab luua ka kõige hulljulgemaid uusi sõnu ja vorme, ilma et need rahvakeelele oleksid võõrastavad. Moodne kirjakeel ei lähe kunagi lahku rahva kõnekeelest — oma olemuselt ning põhiloomult — siis kui seda kirjakeelt osatakse õieti käsitleda ning selle sõnu ja vorme õiges mõttes tarvitada. Sellepärast ka meie moodsal teatril oma peendunuimagi ning kunstipäraselt kõrge keele kujundamisel ja kindlaks määramisel ei ole tarvis karta rahvakeele lähedust. Veel teine ja suurem põhjus on, mispärast meie otsleva lava oma sõnalise külje arendamisel peab appi kutsuma nimelt rahvakeele. Eesti haritud ühiskond oma lõplikult veel väljakujunemata keelega on ajajärgude kestes pidanud läbi mine-ma võõraste rahvaste mõjutusist vaimse kultuuri alal, eriti aga on ta risti-põigiti sattunud vene ja saksa keelelisse narkootikauima. Ei ole veel ükski omariikluse ega suurestikluse tuulepuhang siiamani suutnud seda uima hahituma panna! Et meie haritlaskond kõneleb ja kirjutab veel tänapäevanigi võõra värvingu ja maiguga emakeelt, selle kohta on juba korduvalt sõna võetud nii varemil aegadel kui ka kõige viimasemal ajal. Aga et meie intelligents lausa kohutavalt võõra kõlaga oma emakeelt hääldab, sellest on meil üsna vähe juttu tehtud. Riigi- ja rahvamees, ametnik, kiriku- ja kooliõpetaja (!), kohtutegelane, isegi kirjanik ja lõppeks ka näitleja (!) — ühe sõnaga kõik need meie avalikud tegelased, kelle suust peak-sime kuulma talutavat keelt — ei saa kaugeltki kiidelda õige ja cestipärase hääldamisega.

Mida võiksime siis oodata meie keskmiselt kodanikult-linlaselt?! Untsantsaka- ja harjuski-kõlaline keel võidutseb kõikjal meie linnades ja alevikes ja tungib sealt ka juba maale. Sõnu, nagu: „kiino“, „soofa“, „muuzika“, „koffik“, „värb“ (verb), „korzo“, „keff“, „tõziseit“, „plääz“ ja isegi „deetseember“ ning kümneid, kümneid teisi samasuguseid võib juba igas maanurgas kuulda meie külanoordegi suust. See võõras kõla, mida eestlane iseäralise mõnuga näib sallivat, on meie keele nii risti-rästi kahtlaseks teinud, et sellest teadlik, aga oma emakeelt siiski puudulikult tundja loov isik ei oska enam kuidagi leida õiget rada. Ei ole siis ka ime, et lavainimeneigi siin tihti pimesi kობაბ. Alles üsna lähedas minevikus küsis üks meie näitejuhte nende ridade autorilt, et kas eesti keeles tuleb ütelda „nõiralgi“ või „nõiralgia“? Vastus oli muidugi: ei nii ega teisiti, vaid: „neuralgia“.

Meie teatril ei ole eesti haritlase-linlase keelest kindlasti mitte midagi õppida. Linnakodaniku sõna- ja lausevormid on meie lavale koguini hädaohlikud. Aga seni on, kahjuks, kõik meie suuremate teatrite näitlejad kas otseselt tulnud untsantsaklikust linnakodanike-kihist, või on vähemalt sellest kardetavast kurnast läbi läinud. Kadaklik ja poluvernikklik „kirjakeel“ on seni olnud meie näitleja ainus keeleline kool! Nüüd on viimne aeg teise lehekülje pöörmiseks. Eriti näitelava peab kindlasti nihkuma põlise rahvakeele õhkkonda, kus valitseb õige ja loogiline sõna- ning lausevorm ja eestlase kõrvale omane ja talutav häädamine.

On mõnikord ja mõnel pool kardetud, et see sinane rahva keel*) on karmuse ja tüseduse tõttu ei sobivat peenemas vormis loodava kirjandus- või lavateose jaoks. Niisugune kartus reedab asjatundmatust. Tüsedaimgi külast pärit rahvatoit peenendub osava koka käe all hõrgu maitsega kultuurinimesele suupäraseks roaks, ilma et see palju kaotaks oma rahvalisest maitsest. Ka rahva keelest meisterdab andekas kirjanik, keelemees, kõnemees või lavakunstnik sõnateose kunstiküpses vormis. Selleks muidugi kulub enam kui üks põlv. Meie õnnetus ongi see, et meie eelmised põlved, ehtides endid võõraste sulgedega, kartsid — jumal hoidku! — teha eestlase häält.

Missugune oma vormilt ja kõlalt oleks siis see rahvakeele alusele ehitatud eesti näitelavaline keel? Vastaksin päris lihtsalt: ta ei tohi sugugi, või vähemalt mitte kuigi palju erineda meie tavalisest õigest kõnekeelest. See'p see õnnetus ongi, et seda õiget keelt meil oskavad ainult mõningad vähesed. Ei ole sugugi tõi, et eesti keel oma algelisel kujul, s. t. niisugusena, nagu ta heliseb meie rikkumatu maarahvasuus — olevat kohmakas ja mannetu. Just vas-

tupidi: meie rahvakeeles peitub säherdusi aardeid, peeni mõttevarjundeid ja iseloomulisi väljendusvõimalusi, et tihti nendega ei suuda võistelda nii mõnegi meie kirjamehe kultuursete keelte najal kujunenud stiil. Eesti rahvakeelel on, hoolimata selle loomupärasest kõlatusest, pealeselle veel haruldaset selge ja paindlik, ehk küll pisut lohakas häädus, mis ainult meie „linnakeeles“ on muutunud kuivaks ja tõntsiks. Teatrikeele liigne erinemine tavalisest õigest kõne- ja kirjakeelest võiks — teiseks — ka veel tekitada segadust; nimelt kujuneks seeläbi mingi uus „dialekt“, mis meie niigi küllalt keerulise keeleasja teeks veelgi keerulisemaks. Et meie näitelava ei vaja mingit erilist „uut keelt“, see tohiks selguda allpool esitatud väiteist ja ürdlulist. Enne aga peatagem veel teatrikeele üksikute liikide juures.

Kui näitelava peale õige vormi ja loogilise lause ning kuuldavuse taotleb ka veel keelelist ilu, siis kõige pidulikum keel on muidugi kunstipärasema draama ja tõsisema värsides näidendi jaoks. Kergemat liiki komöödia ning jant ei tarvitse sugugi nõuda tavalisest argipäevakeelest kõrgemat sõnastust. Ka tänavazargoon on siin lubatud, kui sellega iseloomustatakse teatavaid tüüpe. Eesti linlase žargoonil aga on see iseärasus, et ta jaksab pugeada ka tõsisemas sõnateosesse ja nii mõnegi sõnakunstniku ettekandest lendab kui kõrvalpos publikuks mõni masside kaudu vigaseks väänatud keelend. Kui niisugused võltsid keelendid on teosesse sattunud autori süü läbi, siis oleks teatril siin määratu ülesanne: seda oma publikule anda sõelutuna ning puhtana. Ja mis meie kirikukantslid, kõnepuldid, pidulikud aktused seni on rikkunud ja veelgi iga päev rikuvad, see kõik tuleks meie teatril pikkamööda jälle heaks teha.

Keele ilu seisukohast on lühemad vormid laval kahtlemata eelistatavamad. Aga nad on seda ka kõne selguse mõttes. Siin on ühe taotlusega saavutatud juba kaks eesmärki. Lühemad vormid aga esinevad just rahvakeeles, kuigi rohkem Lõuna-Eestis — ja ses suhtes on meie näitelava juba astunud mitu pikka sammu paremuse poole. Kui mõni meie vanem autor veel ikka ei salli nimisõnade käänamisel i-mitmust, siis paljud meie näitlejad tarvitavad laval juba omalgi algatusel viimast vormi. Siin aga on palju veel teha. See hirmus „t“-de rohkus peab tulevikus üldse eesti keelest kaduma! Teatri surmapatt on, kui ta nende seast tarbetumaid juba praegu oma keelest välja ei roogi, olgugi et meie ametiasutused neid krampplikult oma grammatikas nagu võltskulla raasukesi hoiavad. Võrreldagu ainult sõnu: „mittesuitsetajatele“ ja „mittesuitsetajale“, „enesetelemääratutest“ ja „endile määratulist“. Telliskivitükk peab küll olema meie ametliku inimese kõrv!

Järgmine hääl, mis otsekohe näitelava keelest kadugu, on käänamisel tekkiv „s“. Lõuna-

*) Rahva keele ja rahvakeele all mõtlen ikka puhast maarahva kõnekeelt, mitte aga linnaaguli ja alevi žargooni.

eestlane ei ole seda kuiva, visisevat häält kunagi väga sallinud ja meie maitsega keelemehed on „s“-tähe L.-Eesti eeskujul kirjakeelestki osalt välja tõrjunud, kus aga asjaolud seda on võimaldanud. Ainult mõnes kohalikus murruks ja pealinna uuntsantakakeeles tarvitatakse veel vorme: „liitesid“, „laulusid“, „osasid“, „majasid“, „kirjasid“, „kasvusid“, „ostusid“. Kuigi eestlane küll ialgi ei ütle: „poissisid“, „lapsesid“, aga imelik on, et ta kuni siiani maailma peatgi ei julgeks lausuda „isi“ ja „emi“! Ometi aga on ju need vormid samased, mis „pesi“ ja „mune“. Teater peaks nendega algust teema, siis kuuleks publik, et ka need lühemad vormid kõlavad ilusamini ja selgemini kui „isaid“ ja „emasid“. Neid liigseid inetuid sisisevaid häälikuid kaoks teatrikeelest ka veel siis, kui lava võtaks tarvitusele verbis lühema minevikuvormi, mis jällegi esineb rahvakeeles.

Üksikud meie autorid juba kirjutavadki: „könelin“, „kirjutin“, „kujutelin“, „ütlin“, „mõtlid“, „põgenid“, „meeliskeli“, „tuksateli“. Teater aga peaks siin minema järjekindluseni, vähemalt oma pidulikumas keeles. Muidugi järsemad uuendusi tuleks keele poetada piskuhaaval ja tilgakaupa, et publik (ja näitleja ka) nendega saaks harjuda. Et aga iga uudus varsti muutub tavaliseks, seda on meile küllalt õpetanud ajalugu.

Kuivõrra inetu, lohisev ja raskesti hääldatav ning raskesti kuuldav on lauses „s“-de ja „t“-de rohkus, pealegi veel koos pikkade käändevormidega, selleks olgu selgeima näitena antud read ühest meie trükitud (!), kuigi tühise kaaluga näidendist: „Mina ei kuulu mitte niisuguste naisterahvaste sekka, kes meesterahvaid põlgavad...“ See on edeva ja harimatu alevimehe stiil, meelega pikaks ja raskeks venitatud lause, et sellega hüüata. Näitleja suu ja publiku kõrv on selle mehe meelest null! Terve lavalise taibuga inimene ütleks lihtsalt ja selgelt: „Ma pole naine, kes mehi põlgab...“ Vahe on siin suurem kui ookean!

Meie rikkumatu rahvas on mõnikord tõeline sõnakunstnik. Ta taipab vaistlikult, kuidas parem ja ilusam on teatavat vormi hääldada. Meie kirjakeelest on küll jäljetult kadunud arhailine tugevakõlaline alaleitlev vorm, pikaväliteline „ll“ — aga rahvas hääldab veel üsna laialt ja teatava vaistliku mõnuga: „jumalalle“, „kurjuselle“, „lähemalle“. Seda kaunist, helisevat kahekorset häälikut ei tohi meie emakeelest neis vormes täitsa lasta kaduma minna. Teater peab selle oma keele tingimata tagasi tooma, mida varem, seda parem! Kuigi meie ametlik kirjakeel seda vormi hülgab, ei tohiks see põrmugi puutuda teatrisse. Näitelava on kirikukantsli kõrval ainus paik, kus elava sõnaga võib kalduda ilutsemise. Pidulikumas keeles sõnaldamine aga lausa tingib, et sõnaldaja kunstnik ka oma hääle ja hääldusega annaks edasi sügavaid tundeid, ilma et ta sealjuures tarvitseks sattuda võltsi paatosse. Sellest sei-

sukohast võib näitleja üsna julgesti, et oma hääldamist kergendada ja oma diktsiooni selgendada, aga ka, et lavalisele keelele anda rohkem helisevust — veel nii mõnestki ametliku keele vormist taganeda. Me ei tea veel kindlasti, kuhu meie üksikute keelemeeste vägi-pulga-vedamine välja jõuab, kas „juure“ või „juurde“, „annud“ või „andnud“, „tunnud“ või „tundnud“-vormide kasuks, aga kes lavaga hästi tuttav on, see teab, et lavale sobivad ainult „juure“, „annud“, „tunnud“, eriti viimased. Lava ei ole raamat, lava keel ei ole silma, vaid kõrva jaoks. Ametlik keel on alati kõrvaga väga vähe arvestanud. Sellepärast ametlik keel ei ole ka kunagi ega kuski maal kõlvanud kunstiloominguks. See on kuiv, paberlik väljendusvahend, mille koht on ainult kantseleides. Tõeline kirjanik ja sõnakunstnik loob oma keele alati ise. Teatri ülesanne peaks olema kõike õiget ja ilusat meie keelest kokku korjata ja koondada enda sõnavaraks, kujundades sealjuures lause ja kõne vormi nii, et sõnade järjekord ja silbid ning häälikud moodustaksid hästi siduneva ja heliseva terviku. Niisuguseid kergesti voolavaid ja helisevaid lauseid loob kõige paremini ainult rahvas oma ürgvaistuga. Kui näitekirjanik sesse saladusse ei ole pühendatud, siis peab kõige selle puuduva sooritama teatri dramaturg (või mõni teine teatri keeleline korrektor).

Nende ridade ülesanne ei ole loetella üksikuid sõnu ja vorme, mis lavaline keel tingimata peaks omaks võtma. Tahaksin siiski veel peatuda ühe unustatud vormi juures, mida aga meie rahvas, iseäranis lõuna-eestlane üsna laialt tarvitab. Meie kirjakeel ütleb: „kurjaast vaimust vaevatud“, „tuulest aetud“, „rahest rikitud“ — või ka tarvitades väikest abisõna „poolt“: „kirjanike poolt nõutud summa“, „seltskonna poolt hülatud“, „valitsuse poolt lubatud toetus“. Minule isiklikult on veel tänapäevanigi võoras ja vastumeelt tarvitada neid vorme — esimene on ju ilmselt saksamaigulinegi! — ja minust kipub igal juhul välja mu kodunurga rahvapärane vorm: „kurja vaimu vaevatud“, „tuule aetud“, „rahe rikutud“, „kirjanike nõutud summa“, „seltskonna hülatud“, „valitsuse lubatud“, „rahvusliku kultuuri kantud“ jne. Aga — korrektorid parandavad ümber! Ometi on see ju eesti keel ja põline õige eestlase keel! Kui teater selle vormi tarvitusele võtaks, siis väheneks jälle lavakeeles korraga kaks inetut häälikut: „s“ ja „t“.

Selles peatükis tahaksin lõppeks ka veel meenutada lavainimese seisukohta eesti hääliku kindluse suhtes. Meil on näitejuhte, kes tänini veel ei ole suutnud koduneda näiteks kas või „s“ ja „l“ õige kõlaga. Iseäranis tehakse „s“-häälik väga salapäraseks. Sellest aga küsimust teha oleks sama nagu kahelda, et kas piim on valge. Eesti keeleteadus on ammu igale meie häälikule annud kindla kõla, oma kõvaduse või pehmuse, sedamööda, kuidas need teiste häälikutega koos asetsevad. Seda pa-

hem näitejuhile, kui ta alles nüüd tõstab küsimuse. Eesti umbhäälikud on väga neutraalsed, keskmised oma kõlavuselt, sellepärast ka kerged ja lihtsad hääldada. Kõige rohkem patustab meie intelligentis küll „s“-häälikuga. Aga need mitmed varjundid ja värvingud, need pirsuvad parmuhääled, sisinad, vusinad ja vilistamised — on jällegi meie kadakate ja poluvernikute teene. Eesti „s“ on keskmise kõvadu-

sega, kõlatu häälik. Kui seda õieti hääldatakse ja mitte üleliia ohtrasti tarvitatakse, siis on see häälik päris talutav. Ta sarnleb väga itaalia „s“-le: kui näiteks itaalia rongijuht ütleb — „Pisa“, siis kõlab see täpselt nagu meie rongijuhi suust — „Kiisa“.

Häälikute ja hääldamise küsimus aga kuulub juba järgmise peatükki, näitleja keele juure.

Voldemar Mettus

Näitejuht Pygmalionina ja Don Juanina

Me kõik teame, kes on Don Juan ja Pygmalion. Meid huvitab kõigepealt see, mis neil on ühist.

Pygmalion on greeka mütoлогия järele raidkunstnik, kes armus enda loodud kaunisse naiskujju ja viis selle oma armastusega nii kaugele, et kivi elustus ja sai liha ning verega naiseks. Don Juanist traditsioon kõneleb kui suurest armastajast, kel olevat olnud tuhat kaks või tuhat kolm armukest.

Me näeme, et Don Juani ja Pygmalioni ühendab eeskätt see, et nad on armastajad.

Aga armastaja on näitejuhtki.

Näitejuhi vahekorid lavastatava näidendi tekstiga on armuvahekord, mis mõnikord võib-olla ei tõuse kõrgemale „kooselust“, mis aga võib kujuneda ka abieluks. Me võime täie õigusega öelda, et lavastus on näitejuhi fantaasia ja näidendi teksti abielu vili, nii-öelda nende laps.

See on muidugi ainult võrdlus, ja nagu iga võrdlus lõikab seegi võib-olla veidi, kuid jäägem ta juure, sest see viib meid nii mõneski suhtes edasi.

Kui näitejuht ei armasta lavastatavat näidendit ehk — proosalisemalt — kui see talle ei meeldi, kui see teda ei haara, siis ta ei või parimalgi tahtmisel lavastusena anda tippsaavutust. Milline näitejuht ei mäletaks kurvastusega neid õnnetuid abielusid, mis tal on olnud säärase lavateostega, mis talle lavastamiseks määratud, peale sunnitud või mida ta olude survele on pidanud võtma enda peale, ilma et asjaomane teos teda oleks huvitanud ja kaasa kiskunud?

Ja kas me ei näe sedagi, et on näidendi-tekste, millesse lavastaja nii-öelda armub esimesel pilgul — sageli küll ainult sel-

leks, et varsti pettuda; on neidki tekste, mis alguses jätavad üksikõikseks, kuid mis siis ajajooksul hakkavad ikka enam paeluma, veetlema ja võluma, nii et tekib sügav tundmus, mis võib kesta väga kaua. On loomulikult „mõistusabielusidki“. Säärasel juhul arvustus ütleb: „Lavastus oli korrektn.“

Me näeme, et võrdlus armuvahekorraga on täiel määral õigustatud, me taipame üsna selgesti, et näitejuhil ei ole mitte ainult õigus, vaid ka kohustus suhtuda näidendi tekstile kui armastaja armastatud naisele.

Kuid edasi...

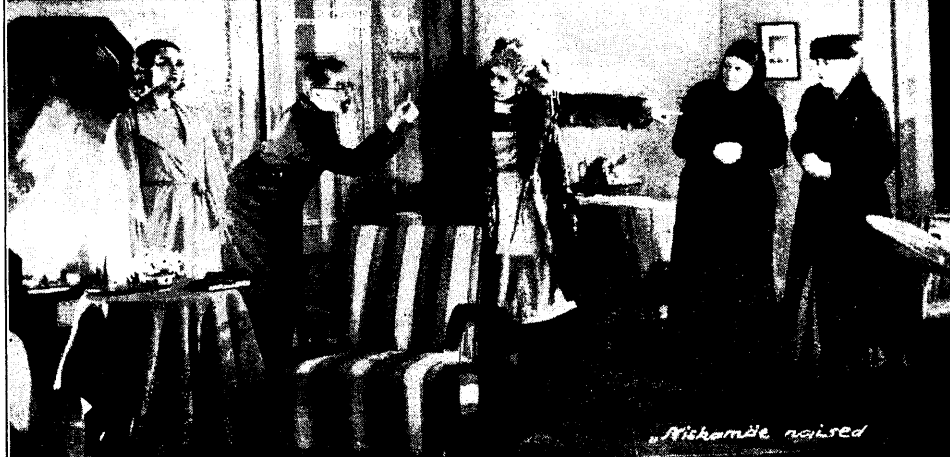
Dramaatiline kunst seisab näitekirjan- duse ja näitekunsti koostöös. Ei ole näitejuht — nüüdisaja näitejuht — midagi ilma näidendita, ei ole näidend — ehtne lavateos — midagi ilma näitejuhit, kes teda lavastab. Lugemisdraama ei tule siin arvesse — need on surnult sündinud värdjad. Nagu grammofoniplaat — vabandatagu see võrdlus — täidab oma otstarbe ainult siis, kui teda mängitakse, nagu noote äratab elule alles solist või orkester, nii näidend elustub alles lavale tooduna.

Näidendi tekst on nagu too kivist kuju — ta vajab näitejuhist Pygmalioni suud- lust, et muutuda lihaks ja vereks; alles näitejuht võib teda äratada surmast või paremal juhul varjusurmast.

Ja kas ei ole näitejuht igas suhtes Don Juangi? Ta armukeste arv muidugi ei küüni kuulsa hispaanlase omani, kuid temalgi on neid palju, ja nagu Don Juan, nii peab temagi nende nimekirja, mida ta aeg-ajalt vaatab, et värskendada magu- said mälestusi.

Niskamäe naised

Niskamäe naised

Niskamäe naised

Hella Vuolijõe
näidend „NISKA-
MÄE NAISED”
Estonias

Pildil: 1) stseen 1. pil-
dist, 2) läbiotsimise
stseen, 3) Niskamäe
vanaperenaine (L. Rei-
man) piiblit lugemas,
4) kohtupidamine Ilona
(M. Leet) üle

Nagu Don Juan armastas igast rahvust naisi, nii näitejuhilgi on täna vahekorrad eestlannaga, mõni nädal hiljem inglannaga, siis võib-olla mõne Don Juani kaasmaalannaga, kuni ta võib-olla pikemaks ajaks armub mõnesse ameerikaraisse.

Kui Don Juan armastas igasuguseid naisi — brünette, blonde, saledaid ja mitte-saledaid, väikesi ja suuri, siis veetlavad näitejuhtigi vaheldumisi temperamentsed, vaiksed, üleannetud ja traagiliseltki häälstatud iludused. Igaühes ta leiab midagi veetlevat — igaihes midugi ainult siis, kui ta ise on ehtne, üllas Don Juan. Näitejuht sellasena peab olema erootik, mitte seksuaalloom. Mitte asjata ei kõnelda m. s. ka näidendi teksti vägistamisest.

Näitejuhist armastajad on kolme liiki:

Need, kes armastavad oma „objekti“ säärasena nagu ta on.

Need, kes ei oska õigesti hinnata ta väärtusi.

Need, kes võib-olla väga alaväärtuslikku objekti kaunistavad omaenda väärtustega. See on see, mida Otto Weimingeri järele võiks nimetada „projitseeritud“ armastuseks.

Kõige vähem on näitejuhtide hulgas esimese liigi esindajaid. Liigi sageh on armastuses tegemist endapetega. Harilikult ikka veidi idealiseeritakse.

Esimest liiki näitejuhid lavastavad kaine, asjalikult, „filosoferimata“.

Teist liiki lavastajaid on rohkem, ja see liik jaguneb kahte alaliiki:

Need, kes ei oska avastada objekti ühtki väärtust.

Need, kes ei oska leida kõiki ta väärtusi.

Esimest alaliiki juhtub väga harva olema. Need on nood andetud, kes ei väärigi näitejuhi nime.

Kõige enam on nähtavasti kolmandat liiki näitejuhte.

See on ka päris normaalne, sest nagu suuremale jaole naisile armastuses tuleb terve rida ihaldusväärseid omadusi alles „juure pookida“, nii tuleb näitejuhilgi suurest jaost näidendeist alles „midagi teha“.

Sellega oleme jõudnud kõnealoleva teema peaküsimuse juure:

Millal ja kuidas tuleb ümber luua lavastatava näidendi tekst?

On olemas niihästi täiuslikke või peaaegu täiuslikke naisi kui ka samasuguseid näidendeid, kuid nii esimest kui teisi on vähe. Ülejäänud osal on suuremal või vähemal määral puudusi kül-

jes — nad kas ei ole hästi ehitatud, on liig vanad või on neil veel mõni teine ebakoht, või nad on paremal juhul lihtsalt väikeste iluvigadega.

Armastajana näitejuht on õnnelikum lavateoste kui elustate naiste suhtes. Tal tuleb mõnikord võib-olla oma fantaasia paari panna ajast mahajäänud vanamoodse piigaga või minna kosja liiga edevale plikale või jälle mõnele verevasele neitsile, kuid ta võib neid „olevusi“ ümber luua täitsa oma maitse ja oma palge järele. Aga näidendite suhtes ta peab selle eest olema märksa aktiivsem kui naiste suhtes.

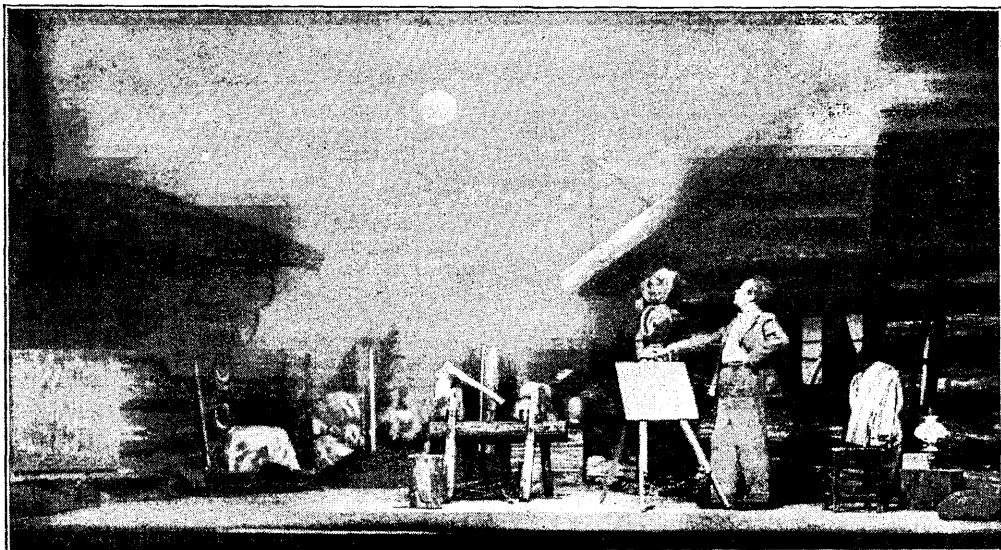
„Ümberloomise“ toimingute hulka kuulub kõigepealt ümberriietamine. Iseäranis saksa kergemeelsemaile plikadele tõmmati omal ajal meeleldi selga eesti seelik, nagu seda tegi juba Lydia Koidula oma „Saaremaa onupojaga“, mitte nii väga hilja Kitzberg, Ants Simm ja Hindrey (näit. Anzengruberi teosed, „Kaks õnelikku päeva Elvas“, „Eestkostja“ jne.); alles hiljuti tehti seda veel „Estonias“ „Punase kukega“ ja naljamänguga „Kuuvatage pisaraid!“.

Mõnikord ju eesti rahvariie sobis välismaa tütarlastele väga hästi, nii et „ümberriietamise“ asemel võinuks kõnelda koguni „ümberrahvustamisest“, mõnikord aga ta ei mahtunud hästi selga, nii et seda vaadata oli inetu — praegusel ajal aga ei tohiks selle järele suurt tarvidust olla, sest nüüd on meil eesti materjali küllalt, nii et välismaa preilid jäägu selleks, mis nad on — vähemalt riituse, s. t. tegelestest ja kohanimedest ning miljöö suhtes jne.

Kui näidendi kostüüm on korras — võib-olla tuleb veel mõni voldikene korraldada, mõni liigne ilustus ära võtta — siis astub esiplaanile niinimetatud „väike iluravi“, midagi maniküüri-taolist, aga ka kergem näonaha värskendamine, kui, oletame, tekstis mõni „näitus“ tuleb siluda „näiteks“ või mõne „olivad“ asemele panna „olid“ jms.

Veidi halvem on lugu aga juba siis, kui tuleb võidelda mõne külgesündinud vea vastu, nagu seda on näit. rütmipuudus ja ebaplastilisus, mida sageli näeme muidu heade kirjanike näidendites ja näidenditõlkeis, kusjuures see käib peaaegaliselt lauseehituse kohta.

Meil on võrdlemisi palju tõlkijaid, kes lavateosteid tõlgivad peaaegaliselt silmaga, näitejuht aga peab neid tõlkeid lugema esijoones nii-öelda kõrvaga — sest lavatekst ei ole ometi määratud vaiksest lugemiseks, vaid kõnelemiseks, — et nihutada tähtsamaid sõnu lause lõpu poole, parandada teksti üldist kõneldavust jne.

M. Raua näidend „KIRVES JA KUU“ Töölisteatri

Lavastus — P. Põldroos, lavapilt — H. Tamm. Pildil stseen viimsest vaatusest

Nagu on olemas terve ja haige keha, nii on ka olemas terve ja haige tekst. Seepärast näitleja-armastaja peab olema ka arst, peamiselt küll kirurg.

Juba liigliha kõrvaldamine, mis ei ole kaugeltki lihtne toiming, nõuab näitejuhi kui arsti avitavat kätt. Seda liigliha fraasideballasti näol on isegi Shakespeare'il nii mõneski näidendis säärases külluses, et teda näit. „Veneetsia kaupmehes“ nende ridade kirjutaja lavastusel tuli eemaldada vähemalt veerandi teksti ulatuses, ilma et komöödia kompositsiooni ja sündmustiku areng, nagu ta autoril on ette nähtud, selle all kannatanuks vähimalgi määral.

Näitejuht-kirurg peab olema väga ettevaatlik, sest osavuseta kärpimisnoa all võib verest tühjaks joosta parimgi näidend. Me näeme sageli, et näidendi teksti kallal tehakse lihumikutööd, ei tohi aga unustada, et on olemas ka kirurgkunstnikke, kes suurimaidki operatsioone sooritavad sageli nii, et mitte ainult haige ei parane kiiresti, vaid et haavadest järelejäanud armid on minimaalsel määral ebaesteetsed; teiste sõnadega, on näitejuhte, kes oskavad nii hästi kärpida, et tunned küll, et nii-öelda näidendi vere-ringvool toimub kiiremini, aga ei taipu nii äkki öelda, mislubi see on saavutatud.

Peale liigliha eemaldamise tuleb sageli nii inim- kui ka näidendielus — sest me kogu aeg mõtleme näidendist kui el-

vastorganismist — just kogu organismi huvides talitada resoluutsemalt. Tuleb mõnikord nii-öelda amputeerida kogu vaatus, mis õigupoolest ideaalses lavateoses peaks olema lahutamatu osa, nagu inimesel käsi või jalg, mis aga sageli teistega on seotud nii lõdvalt, et tundub ainult liikumist takistava koormana. Nii näit. omal ajal „Haljal oksal“ hea lavastus „Estonias“ kahtlemata võitnuks, kui oleks maha tõmmatud kogu oksjonivaatus.

„Amputeerimine“ viib meid suure iluravi juure, mida võib juba täiel määral nimetada „ümberloomiseks“, sest kui kosmeetilise kirurgia abil saavutatud uut nagu jne. võib õigusega pidada uueks loominguks, miks siis mitte näidendit, millega on talitatud samuti?

Kirurgilise kosmeetika alal näeme lavateosegi juures, et tuleb ette võtta ka transplantatsioone ehk ümberistutamisi, kui näit. suurem stseen tuleb ümber paigutada ühest vaatusest teise. Sealjuures tuleb loomulikult valvata selle järele, et ümberistutatud osa kasvaks ühte oma uue asukohaga, et ta sinna sobiks, et ta ei tunduks surnuks poogitud oksana keset muidu rohelist lehestikku.

Selle operatsiooniga peab olema juba väga ettevaatlik ega tohi võtta midagi, mis nii-öelda on pärit võõrast verest. Omal ajal paigutati monolooge ümber ühest Shakespeare'i näidendist teise sama kirjaniku näidendisse, mitte ainult vaatusest

vaatusse. Seda tegid isegi säärased kuul-
sused nagu Beerbohm, Tree, ilma et nad
sealjuures tunnuksid vähimatki häbi. Nüü-
disaja näitejuht üldiselt püüab hoi-
duda liig suurejoonelisist (halvas mõttes)
ümberehitamisist ja peab meeles, et „pi-
ratuses alles näitub meister“.

Näitejuhul tuleb, kui olud seda nõuavad,
tegtseta ka noorendajana. Mõnele
vanale rahvatükile või operetile, mis omal
ajal on läinud suure menuga, püütakse
uut elu sisse ajada sellega, et talle süs-
titatakse uusi päevakohaseid nalju, uusi
kupleid jne., mis võib rõõmustavaid taga-
järgi anda siis, kui tarvitav süstemater-
jal ise on hea, s. t. värskel ja elu-
jõuline.

Mõne vana klassilise näidendi juures
tuleb juba talitada resoluutsemalt, muutes
mitte ainult ta sõnastust, vaid ka ta mõ-
testust, täh. noorendades teda täiel mää-
ral, ilma et sealjuures siiski oleks tarvis
muuta ta kostüümi. Kuid võib teha sedagi,
nagu see viimasel aastakümnel on sündi-
nud mõnede näidenditega, milliseid katseid
võiksid esindada kas või „Hamlet frakis“
või sama autori „Mida soovite“, nagu see
igas suhtes moodsalt lavastati mõni aasta
tagasi „Vanemuises“.

Peab siiski ütlema, et noorendada saab
tagajärjekalt ikkagi ainult näidendid, mil-
lel on veel olemas teatav elujõud, võiks
koguni öelda elu t a h e — ärgem unusta-
gem hetkekski, et õige näidend on elav
organism! Pärís tühja kotti ei saa

püsti ajada geniaalsemgi näitejuht, või
ta peab seda siis enne ise millegagi täit-
ma, aga siis ei ole meil enam õigust kõ-
nelda kotist.

Me nägime, et näitejuhul ei ole mitte
ainult õigust hoolitseda oma näidendist
armsama ilu ja tema kaunistamise eest,
vaid ta võib ette võtta ka üsna kaugele-
minevaid operatsioone. Kuid et need õn-
nestuksid, selleks ta peab: 1) hästi tund-
ma haiget, 2) teda armastama, 3) olema
hea arst, iseäranis kirurgina, et ta ei
põhjustaks opereeritava surma.

Ta peab aga ka teadma, kas näidendit
üldse on tarvis ravida või opereerida
— nii palju stiilitunnet tal peab olema —
ja kui vastus on kindlasti jaatav, siis peab
ta oma töö sooritama taktitundega. On
selge, et sellase tööga ei saa hakkama
iga näitejuht — kuid see on peaaegselt
ta enda südametunnistuse asi. Arvustus ei
saa ette hoiatada, ta võib ainult pärast
konstateerida, kas lavastaja-arst selle
oma töö osas on äpardunud või õnnest-
unud.

Lõpuks loobume hetkeks asja „meditsii-
nilisest“ küljest, pöörame jälle tagasi
sinna, kust algasime, ja soovime, et iga
näitejuhist Don Juan avastaks ka Tuhka-
triinust näidendis printsessi ja et ta
oleks sel määral vägev Pygmalion, et ta
suudluse all külmimigi kivikuju ärkaks
võimalikult öitsvamale elule!

Osvald Tooming

Väkelinnade teatriprobleeme

Mitte kõik meie linnad ei ole nii
õnnistatud seisukorras, et nad
võivad omaks nimetada kutselise
teatri. Seni eksisteerisid viies
linnas (Tallinnas, Tartus, Vil-
jandis, Narvas ja Pärnus) teatrid palga-
liste näitlejatega, käesoleval aastal said
poolkutselised teatrid Valga, Võru ja Ku-
ressaare. Terve rida linnu on sunnitud
läbi ajama mitmesuguste asjaarmastajate
truppide lavastustega ja kutseliste trup-
pide küllaskäikudega.

Kõikides linnades aga tegutsevad lava-
ringid, kus täiesti iseseisvalt, kus mõne-
suguste organisatsioonide alasektsioonina.
Näiteringid püüavad jõudumööda tuua näi-
dendeid lavale, kuid aast-aastalt jääb as-
jaarmastajaist koosnevate truppide löögi-

jõud nõrgemaks, lavastuste arv sulab kokku
ja tegelased valguvad laiali. Provintsilin-
nade ajalehti lugedes võime sageli jälgida
piigimurdmisi omateatri küsimuse ümber
ning huvitava nähtusena näeme igalt poolt,
et publik, vaatlejaskond, süüdistab kriisi
põhjustajana näitlejaid, tegelaskonda, ja
viimased püüavad lüüa patuoina templit
publiku lagipähe.

Milles õigupoolest seisab väkelinnade
omateatri kriis?

Näitlejad ütlevad: rahvas ei pane oma-
nimeste etendusi mikski, et näita lava-
ringi lavastusõhtuile nägugi. On olnud
esietendusi mõnekümnele pealtvaatajale ja
esietendusest kaugemale jõutakse harukord-
dadel. Lavastada tükk aga ainult ühekord-
seks mängimiseks läheb korraldajale kal-

liks maksma ja sellepärast pannakse käed taskusse ega lavastata midagi.

Publik ütleb: andke meile õiget ja head teatrit, siis tuleme teie etendusile samuti nagu käime kutseliste teatrite külaskäigu-etendusil.

Meie ühiskond on dünaamiline. Kultuuriline areng on käegakombatav, nõuded kasvavad päev-päevalt. Väikelinnades on tekkinud lõhe: publik areneb kiiremini, pikemate sammudega kui omateater. Publik kasvab näitlejail üle pea, nõuab rohkem kui mängijad jaksavad anda. Teatri külastamine pakub lõbu, naudingut ja elamusi aga vaid siis, kui tegelaskond on publikust üle, on arenguastmelt ees, kui ta suudab pakkuda midagi, mis rahuldab. Halb teater tekitab piinlikkusetunde, hea valab soontesse õndsuse surisevat tina. Ja kuna provintsilinnade omad tegelased pole suutelised kangutama inimesi lahti reaalelust illusioonide unustamapanevasse maailma, siis heidab publik käega ja hoidub kõrvale. Või kui minnakse vaatama, siis vaid toetamise mõttes.

Aga igal asjal on piir. Ka kõige helde- ma käega metseen tüdineb andmisest, kui midagi vastu ei anta. Kogu probleemi raskuspunkt lasub lihtsas valemis: asjaarmastajate truppide mängutase tuleb tõsta kõrgemale publiku kunstilise küpsuse niivoost.

Kõigepealt peame teadma, kuidas juhtus, et rahvas, mass, kasvas tunglakandjail üle pea. Ega sest ole jumal-teab kui palju aega tagasi, kui asjaarmastajate trupid tegid furoori. Rahvas trügis igasugustele ettekannetele, nuttis ja naeris koos näitlejatega ega seganud teda ei dekoratsioonide puudumine, määratud näod ega õõnes paatos. Siis meie rahvas oli veel teatrikoolita, oli arenematu. Tegelased seisid veel vajalises distantsis publiku ees.

Millest siis äkki osade vahetus? Peasüüdlaseks on — Draamastudio. Rändtrupp on külastanud paljude aastate jook- sul kõiki linnu, enamikke aleveid ja suure- maid külasidki. On pakutud rohkesti päris häid ja õnnestunud etendusi, väärtus- likke näidendeid ja elamuslikku mängu. Inimesed said hamba verre, nad kiskusid imestusest silmad pärani nähes, kuidas võib mängida. Põlisele maamehele võib hulk aastaid müüa saia pähe sepikut, kui aga talle kordki anda tõelist saia, siis järg- mine kord ta ei lepi enam sepikuga. Nii on ka teatripublikuga. Rahvas hakkas nõudma teatrit, teda ei rahuldanud enam kommejanditamine. Ja kui Draamastudio esimesil ringreisiaastail kõik ettekantud tükid olid head küllalt ja said suurte kiiduvalduste osaliseks, siis viimaseil aastail

M. Raua „KIRVES JA KUU“ Töolisteatris
Pildil: Vidrik (P. Põldroos), Tiit (A. Rebane) ja
Linda (L. Römmer), Mall (A. Tamm)

J. Molière'i komöödia „EBAHAIGE“ Draamastuudios

Näitejuht — P. Sepp, lavapilt — N. Mey, dekoraator — P. Raudvee

nii mõnigi Draamastuudio etendus on saanud provintsis siunata ja manada.

Draamastuudio teater koos teiste küllaskäigu etendusi andvate kutseliste teatritega on kasvatanud provintsilinnade teatripubliku kriitiliseks publikuks. Sellega hakati taguma väikelinnade omateatritele puusärke. Ja näib, et puusärgi kaane kinnilöömise naelad ripuvad juba õhus, kui üheteistkümnendal tunnil ei tule pööret.

Peab asetama küsimuse: kas praegune olukord on normaalne? Kas ta rahuldab inimesi? Teiste sõnadega: kas väikelinnade kodanike teatrinälg leiab rahuldamist täiel määral? Draamastuudio annab keskmiselt neli etendust aastas. Kui lisame teiste lavade juhuslikud käigud, võime arvestada kuue teatriõhtuga hooajal. Vist ei leidu nii julget meest, kes julgeks väita, et sellest jätkub. Kes on elanud provintsi-finnades, see teab, missuguse huviga jälgitakse „Stuudio“ liikumist ringreisil ja kui suur pahameel pääseb valla, kui linn mõnesuguseil põhjusil jääb ringreisikavas vahele. Harva jääb etendusil kuhugi saalinurka mõni vaba koht, juba eelmüügil müüakse piletid läbi. Kuuest etendusest hooajal on vähe, rahva teatrinälg nii väikese etenduste arvu juures jääb rahuldamata, ja et näljale ei otsitaks kustutatud kinodest, mis väikelinnades näitavad peaaegu alati prahtpilte, restoranist ja maskeraadidelt, tuleb omalinna lavategelasil

viia mängutase publiku kriitilisest meelest kõrgemale, õppida mängima, lavastama, rahvast kaasa elama panema.

Ülesannet esitada on kerge, täita aga raske. Asjaarmastajad on seotud leivateenistuse muredega ja saavad rakenduda lavateenistusse vaid ohverdades oma vaba aega, puhketunde. Palju vabu tunde raisates õpitakse näidend selgeks, ja kui siis etendusel hääli kaigub tühjas saalis kui kaljukoobastes, siis mõistame tegelaste kibedust ja tüdinemist. Küllap see oli sama tüdinemise kibe piits, mis sundis teatritegelasi Valgas, Võrus ja Kuressaares nõudma kutselist teatrit, ja sama sundija tõstab häält mujalgi, küll Rakveres, Petseris, Haapsalus jne.

Et asjaarmastajategi gruppide mängutase tõuseks, on vaja luua soodus pind oma teatri õrna taime kasvutingimusele. Tänavuse hooaja alates kaaluti peaaegu kõikides linnades selle taimelava ehitamise küsimust ja esineti mõnedegi nõuetega ja kavadega, mis suuremalt jaolt tabavad naela pea pihta. Kui need kõik rakendataks tegeliku elu teenistusse, siis vist poleks enam põhjust rääkida provintsilinnade lavakriisist. Et tõuseks tegelaste mänguoskuslik tase, selleks on vaja kutselist, oskuslikku, kõrvalistest leivateenistuse muredest ripumatut näitejuhti. Teadliku näitejuhi puudumine on suurimaks kammitsaks näidendite lavastamisel, sest osa mängib kui-

J. Molière'i komöödia „EBAHAIGE“ Draamastuudios

Näitejuht — P. Sepp, lavapiilt — N. Mey, dekoratuur — P. Raudvee

dagiviisi ja enam-vähem rahuldavalt maha peaaegu iga haritud inimene, näitejuhiks aga, lavastajaks, peab olema sündinud ja õppinud.

Ühes provintsilinna teatriringis eelseisvaks hooajaks tegevuskava koostamisel selgus, et pole võimalik üle kolme tüki lavale tuua, kuna rohkemaks ei saa ruume. Kogu talveks on juba ette ruumid pandud kinni igat sorti tingel-tangelite, maskeraadide, ballide j. m. alla. Linnas on vaid üks etendusiks kõlvuline saal ja lava — nii pole mingit väljapääsuteed ummikust. Samas linnas, nagu mujalgi, on mitmel korral jäänud ära Draamastudio etendus, sest saali olid jõudnud mõne kabareeõhtu korraldajad varem kinni panna. Väikelinnade teatriruumid on nagu sissesõiduhuovid. Siin peetakse kõrtsi- ja kabareeõhtuid, aktusi, maskeraade, kontserte, vaimulikke talitusi, tantsuõhtuid, teatrietendusi j. p. m. Kuna linnas tavaliselt seltse on iga viiekümne inimese kohta üks ja kuna kõik tähavad mürtsuõhtutega liüa kokku suurt kassat, siis teatrietendusiks ei jätku ei aega ega ruume. Saali peremehed teavad juba ette, et kontsertidele ja teatriõhtuile järgnevad kindlasti saaliüüri alandamise või koguni sellest vabastamise palved, ja nii jäetakse segaõhtute korraldajad, kui suurema sissetulekuga ja paremad maksjad, eesõigustatud seisukorda.

Samal koosolekul otsustati pöörduda ametiasutuste poole, et maakonda määrataks palgaline näitejuht. Kolmele etendusele ei saa aga ometi määrata näitejuhti, see oleks juba luksuseks, sest ainuüksi näitejuhi palgaks läheks iga etenduse kohta 400 krooni. Olukord on pentsik ja mõtlemapanev, kuid arstimi leidmine pole raske: tingel-tangelitele kriips peale ja juba sügisel määrata talveks kindlaks etenduste arv ja saal jätta vastavalt lahti. Üks kord nädalas peaks näiteks Rakvere-sugusele linnale olema päris väike asi saal rahvast täis panna. Praegu aga tuleb kahe kuu kohta etendus ja teatrimaja varemeil peavad hakid pillerkaari. Varemeil, mis pole veel majaks saanudki.

Arstimate otsimisel on mõnel pool tõstetud mõte pöörduda operatsiooninuga kõige kurja juure, Draamastudio, enese poole ja lülitada ta väikelinnade elurütmist koguni välja. Raskusi ei valmistaks sellane eksperiment vähimaidki, sest tarvitseb vaid ära ütelda ruumide üürimisest. See oleks äärmine samm, aga puusärki surutud oma-teatreilt võib oodata ka agoonia-eelseid meeletikke katsetusi kaane kinnilöömisest pääsmiseks. Väikelinnade teatrihuvi lise publiku seisukohalt oleks sellane operatsioon ülekohtune, aga lavaringide tege laste vaatevinklist võiks seda sammu pidada õigustatukski.

I. Kälmani operett „KEISRINNA JOSÉPHINE“ Estonias

Lavastus — A. Lüüdik, dekoratsioonid — V. Haas, muusikajuht — V. Nerep. Pildil lõpp-finaal

Sellane võimalus on mõnel pool kõne all olnud, aga tegelike sammudeni ei minda vist kusagil. Lihtsam ja mugavam leitakse olevat taganeda, põgeneda lavalt ja jätta kogu lahinguväli väliskülaliste elustada. Sellane tendents on olemas ja on aeg panna rattad käima, et see kalduvus, passiivsus, ei muutuks aktiivseks taganemiseks.

Kuna mitmed linnad, ja isegi väikelinnad, võitlesid enesele välja kutseliste teat-

rite statuudid, siis paljude teistegi linnade neelud käivad sama suutaie järele. Siin peab aga manitsema ettevaatusele. Oleme liialdanud juba nii mõnelgi alal, küll ehituste, küll ettevõtete näol, mille tagatipuks olid pankrotid ja mustavad ning suitsuta korstnad. Kas ei valmistata kutseliste teatrite fabritseerimisega pinda ajale, millal teatrimajade kohale tõuseb oksjonihaamer?

Teatriuudiseid Soomest

Vestlus Helsingi Rahvateatri dir. E. Salmelaisega

Teadagi tuleb leppida õige mitme igava ootamistunniga, kui varitised rahulikke vestlusvõimalust niivõrd kohustus- tega koormatud ja kõikjale kistava külalisega nagu Helsingi Kansan Näyttämö direktor, „Niskamäe naiste“ külalislavastaja Eino Salmelainen. Kust neid rahulikke tunde võtta, kui võõras vaid kahel juhul mõningaiks päeviks on pääsnud Tallinna, et siin nii tegelasrohkele ja elurikkale teosele, nagu seda on Hella Vuolijoe edukas uudislugu, anda päris võõral laval omad jumed, teha paljudest tundmatuist näitlejaist võimalikult ehtsamad

hämelased ja ühest hoopis uueaegne armastus- õiguslane ja tõsitunnete tulekandja! Teadagi, et iga päev järgnevate proovide vahel on rohkesti seletamist ja nõutlemist. Tihti tuleb tarvitada tõlkigi, et mõte ei saaks vääri varjun- deid, tuleb olla hoolsalt valvel, et kõik rekvi- siidid ja riitusesemed Estoniagi laval kannak- sid ehtsa hämepärasuse ilmet. Ja pealeselle veel esinduskohvide suured kannud aina auravad!

Asjatundjad arvasid, et esietenduse-else kesknädala õhtul, pärast „Niskamäe naiste“ esi- mest eelpeaproovi, peaks olema soodsaim sil- mapilk, et külalist kohata rahulikumaks kõne-

luseks. Aga seegi proov kestis palju kauem kui arvati. Ja pärast seda vaid väike vaheaeg hilinenud lõunaks ning siis kohe jälle lavapiltide ja rekvisiitide ülevaatus.

Oma ootamist jätkates istusin kuskil saalikuurü hämaras ja vaatasin huviga, kuidas lavastajad täies publiku-teadmatuses mängisid mulle oma kutserolli. Algul Niskamäe heledalt valgustatud saalis istus laua taga Ants Lauter ja märkis endamisi blokki kõiki neid pisiasju, mida veel vaja teha, osta ja hankida, et pilt selle Häme suurtalurikkusest ja toredusest tuleks täieline. See oli igati asjalik toiming, võrreldav ehk vürtspoodniku jõuleelsete sisseostude kavatsusega. Kuid ennäe! — näitleja ei lase end siingi salata. Otseselt äsja sel harjutusel mängitud Aarne siseheitluse raage järelkajana hoomasin Lauteri kaalutlusis ja meenutusis nii ehtsat „dramaatilist pinget“, et ootusaeg ei olnud hoopis mitte igav. Seda enam, et Lauter endamisi pomises nii hea diktsiooniga, et mul ei läinud kaotsi ükski ese, mida Niskamäe saali sisustuseks veel vajati.

Siis tuli Salmelainen. Tema selgeilmelises näos ei paistnudki näitlejat, vaid ainult lavastajat. Asjalikult terase pilguga uuris ta läbi kõik lavapilti kuuluvad esemed, ja kuna valmiv lavastus polnud tal ju mingi uudistöö, vaid kõige kaalutu ja kogetu kordus, siis on loomulik, et ta otsused igas üksikasjas olid juba ette selgelt kindlad. Ent kestis veel kaua see kahe lavastaja ühistöö-stseen, statistideks peale lavatöölise dekorator Vahtram ja dramaturg Paukson, kes tõlkis, kui Salmelaise ja Lauteri sõbralikus ühissoome keeles mõni sõna läks üsna umbsõlme.

Külalise tööpäev jõudis küll õige hilja õhtule, aga ometi ei olnud ta olekul väsimuse varjugi, kui ta siis veel „Corsos“ intervjueritavaks istutati. Näib olevat õige, nagu üteldakse, et teatrinimesed on alati kõige värskemad hilistel õhtutundidel — ka neil päevil, kui etendust ei olegi.

— Kuidas tundub, küsime, kas teie tahtmised lavastuses on teostunud küllaldaselt või on aja nappus ja keelte segadus asjale heitnud ka võõrast jumet?

— Tõsi küll, et aega on olnud vähevõitu ja et kohati ka tõlkimistarvidus on pidurdanud töötempot, aga ma pean ütleva, et Estonia näitlejaskonna eriline erksus ja suur pingutuslust on need paratamatud puudused tasunud õige ohtra ülejäägiga. Kõiges on mõistvalt alustatud ja ma võin lavastuse ühegi reservatsioonita tunnustada omaks käekirjaks. Tore on töötada, kui sulle nii väga kaasa tullakse! Usun, et soome näitlejad eesti omadest oma vastuvõtlikkuses on vähimalt samavõrra raskepärasemad kui üldse soome karakter on raskepärasem eesti omast. Kui meil näitlejaile kohad ja käigud esimesel seadmisproovil kätte näidatakse, siis on päris loomulik, et kes seda järgmisel korral nii väga täpselt enam mäletada

Priit Hallap

Napoleonina operetis „Keisrinna Joséphine“ Estonias

võib. Estonias aga näitlejad nõudsid kohti ja käike äärmise täpsusega ja kui need kord olid antud, siis edaspidistel proovidel polnud vaja enam mingit korrektuuri, sest kõik juhised mäletati täpselt. Lausa ime, kuidas kogu tegelaskonnal liikumine oli selge üle öö!

Soojusega, mis ei lase oletada talvist külalisviisakust, mainitseb dir. Salmelainen õige mitmeid Estonia näitlejaid ja märgib nende erilisi õnnestumisi „Niskamäe naiste“ osades.

Kui jutt kaldub eesti ja soome lavade töömoodide võimalikule erinevusele, siis dir. Salmelainen tunnistab, et ta siin tarvitatavaid lavastusmetoode kahjuks ei tunne. Aga kuna meie vestluskaaslaseks on ka pr. Liina Reiman, kelle viimaste aastate lavalooming teatavasti on jagunenud mõlemale poole lahte, siis kuuleme ometi, et eesti ja soome lavatöö viisid mõ-

ANTS JÕGI

Estoniast, märgib käesoleval hooajal oma 25-aastase lavategevuse juubelit

nes suhtes siiski on suuresti lahkuminevad. Nii ütleb pr. Reiman, et vähimalt niisama suure imena kui Salmelaisele meie näitlejate kohtade ja käikude täpsus olevat tundunud temale Soomes see, kuidas sealsetele näitlejatele osa üle õõ pähe jääb. Soomes olevat lavastust valmistades nimelt niisugune tööviis, et proovidel üldse ei toetuta etteüttelejale ja et iga näitleja tarvitab osaraamatut niikaua kui talle meeldib. Üks jätab selle ära varem, teine hiljem, mõni ripub raamatu küljes peaproovini. Aga kui siis osa viimaks ära pannakse, siis see on ka täiesti kindlasti peas.

— Õigus, et nii meil tehakse, tunnistab dir. Salmelainen. — Ja miks mitte? Hoidku igaüks oma osaraamatut niikaua kui keegi tahab. Sest üks tekstihool pidurda osa seesmist valmimist ja kui osa seesmiselt pole näitleja võimete kohaselt valmis, siis see ei või vist väliseltki suuremat edeneda.

Kallutame jutu „Niskamäe naistele“, püüame selgitada tüki seisukohta Soome kaas- aegse lavakirjanduse taustal.

— Peab ütlema, et teose meeldivus publikule on olnud tõesti erakordne. Pole meil enam kaua mängukavas olnud nii menukaid kodumaisi näidendeid. Mulle endale on teose õhustik eriti lähedane ja tuttav, kuna olen ka ise hämelane. Ja ma ei saa keelduda tunnustamast, et Eestist juurdunud autor on näinud Niskamäe inimesi eriti terase pilguga.

— Kas teose tunnetevabaduse probleem Soome sisemaa suuratludes on nii väga aktuaalne nagu „Niskamäe naiste“ erilise edu tõttu võiak- se ehk arvata?

— Ei ole. Vähimalt viimased paarkümmend aastat on selle küsimuse aktuaalsust Hämes ja kogu Soomes suuresti leevendanud. Ja ma ei

usu, et teose edu peamine saladus peituks ta probleemis või selle aktuaalsuses. Ma ise ei ole teost küll võtnud ega lavastanud mingi probleeminäidendina, vaid selle psühholoogiline elulisus on tundunud mulle palju olulisemana. Ja mis puutub teose suupärasusse suurele publikule, siis arvan, et tüki erakordne edu kõige tõenäolisemalt peitub asjaolus, et selles näiden- dis kõigi üksikasjadeni usutavalt kujutatud elu juba oma mitmepalgelisusega suudab huvitada suuri hulki. Olen ise oma teatri saalis jälginud ja võrrelnud, kuidas publiku eriilmelised esinda- jad hoopis erinevalt vaatekohtadelt, aga siiski võrdse huvipinevusega laval arenevale sündmus- tikule kaasa elavad. Olen näinud nii Iloa ja Aarne kui ka vanaperenaise ja Martta publikut. Pealeselle on „Niskamäe naistel“ heaks edu- pandiiks ka see, et teose küllalt põneva sünd- mustiku lahendus varjub viimsete repliikideni.

— Kas teile, kui teose esilavastajale, oli „Nis- kamäe naiste“ lavaedu kindel kohe, kui saite käsikirja ja võtsite tüki oma teatri mängu- kavasse?

— Ei, seda küll mitte. Tegime „Niskamäe naiste“ esilavastuse proove õige tujutus olukor- ras, sest parajasti terroriseeris Helsingit raske gripiepideemia. Alati oli tegelaskonnast keegi haige ja see raskendas ja viivitas väga teose et- tevalmistust. Kellelgi polnud tuju uskuda, et nii takistatud töö tulemuseks saame erakordse edu- ga lavastuse.

— Kas teie lavastajana võtate teosed tavali- selt valmis ja puutumata asjadena või saavad need teilt vahest ka õige põhjalikku viimistlust?

— Meie praeguse kodumaise näitekirjanduse taseme juures on lavastaja tihendav viimistlus paratamatu. Eelistame põhimõtteliselt algupä- rast repertuaari, sest oleme venundud, et v õ ö- ra repertuaariga on võimatu arendada oma teatri ja näitlejate mängulist ilmet. Aga kui teatrijuht oma kabinetis istudes jääks ootama käsikirju, mis kohe esimesel lugemisel peaksid vastu kõik lavaliste nõuete tuleproovid, siis oleks meil küll kitsas käes. Peab palju lava seisukohalt viimistleva, tihendama ja ümber ehitama. Ja ma arvan, et nii see on päris loomu- lik, sest vastasel korral asetaksime oma näite- kirjanikud raskemasse olukorda kui on välis- maised autorid. Mujal maailmas töötavad näi- tekirjanikud tihedas kontaktis lavastajatega ja dramaturgidega — aina eduks tulemustele. Veel vähem võime meie loota, et kirjanik kõigis üksikasjus tüki lavalise mõju ette näeks. Sageli ju eksivad selles isegi suurte kogemustega näite- juhud, miks siis mitte kirjanik.

— Mil määral olete suutnud nende seisukoh- tade varal oma teatris algupärastele eesõigust anda?

— Päris tahtmist mööda. Kuni jõuluni on meie kahelavalise teatri mängukavas üheksa algupärast ja kahe välisest teose vas- tu. Uudisteoseist on mõnedki asjad, näit. Suo- mela „Koolimäss“ ja Penttilä „Mees Marseille“

ist", ületanud ootused. Vanemaist näidendeist oleme üht-teist aegajalt uuesti lavastanud. Estonia töö vahel viisin Helsingis rambivalgusse Arvid Järnefelt'i „Tiituse“.

— Kas teie repertuaaris ka dramatiseeringuil on olulisemat osa?

— Hoopis vähemal määral kui teil. Hooaja esimesel poolel on meil dramatiseeringuist kavas ainult Linnankoski-Välisalmi „Laul tulipunasest lillest“.

— Aleksis Kivi mälestuspäeva puhul kuulutas Soome Kirjanduse Selts välja teatavasti suured näidendivõistlused. Kas tulemustest on juba teateid?

— Tulemused ei ole veel teada, sest autoreile anti ju võidujooksuks õige ohtrasti aega. Aga 62 käsikirja on koos. Seda pole Estonia 100 kõrval eriti palju, kui arvesse võtta, et auhindadeks on nii meelitavad summad nagu 50.000, 30.000 ja 20.000 Smk. Käsikirjade vastuvõtmine lõppes oktoobri keskel ja märtsi keskel kuulutatakse välja võistluse tulemused. Loodame, et need ei jäta meie teatreid ja teatripublikut rõõmustamata.

Lõpuks usutleme külalist veel selgi teemil, et kuidas Eesti-Soome teatrisuhteid tulevikus oleks kõige otstarbekohasem sillaks siduda.

— Sellele peaks mõlemal pool lahte tulevikus mõeldama rohkem kui seda on tehtud tänini. Meie keeled on lähedased, veresuguluses

oleme veendunud, ja ma usun, et see oleks eduks nii Soome kui ka Eesti lavakunstile, kui püüaksime läbikäimist aina süvendada. Sooviksin väga, et mõlema maa teatrikunstid ühenduksid nii tihedate sidemetega, et moodustaksime omaette liit-terviku maailma teatrikunsti laias riigis. Ja ma usun, et sääran lähestumine ei piiraks kummagi poole võimalusi, vaid — hoopis vastupidi — tooks rikastavat ergutust mõlemale poole lahevett. Kas peaks olema võimatu korraldada tulevikus ühiseid Eesti-Soome teatripäevi? Meil need korralduvad tavaliselt kevadpühade nädalal ja näitlejale on aina väga oodatud see kokkutuleku võimalus, ühine süvenemine oma kutse- ja kunstiküsimustesse. Samuti oleks eriti soovivat, et saaksime tulevikus korrapärasemalt informatsiooni Eesti intensiivsest teatrielust, millest meie teatriinimesed on väga huvitatud. Meil esialgu ei ole küll nii laiade kandepinnale rajatud ja rikkalikult sisustatud teatrikunsti eriajakirja kui teil „Teater“, aga siiski leiduks ajakirju, mis tooksid kokkuvõtlikke ülevaateid eesti teatrielust niisama meelsasti kui meie, teatriinimesed, neid loeksime. Samuti tuleks leida võimalusi Soomes avaldada avaram ülevaade Eesti teatreist ja tutvustus eesti teatrikunsti kandvaist isikuist. Ja kui ka teatrite ja üksikute kunstnike külaskäigud muutuksid sagedamaiks, siis vist oleksimegi juba õigel ja edukal sõprusteel...

I. Kálmáni operett „KEISRINNA JOSÉPHINE“ Estonias

Lavastus — A. Lüüdik, dekoratsioonid — V. Haas, tantsud — R. Olbrei

Kuidas sünnib raadioteater

Hallo! Hallo!

Nüüd järgneb kuuldemäng...

Raadioteater, kuuldemängud, on Eestis täiesti uus ala. Ajame siin alles esimesi vagusid. Alljärgnevalt toome Soome teatriajakirja „Naamio“ järgi kirjutuse, mis peaks huvi pakkuma nii teatrihuvilistele kui ka raadiokuulajatele, eriti aga näitekirjanikele ja näitlejale, selgitades neile raadioteatri erilisi nõudeid. Tõlke valmistab „Teatrite“ lahkest Riigi Ringhäälingu laste- ja kooliraadio väsimatu organisearija ja korraldaja J a a n R u m m o.

*

Kõiges pööride sünnitanud ja uuendusi toonud raadiotehnika on toonud uut ka teatrikunstis, nimelt kuuldemängu näol. Publik võib nüüd kodust lahkumata ja mugavasti tugitoolis istudes kuulata teatrietekannet, mis suudab pakkuda kuulajale üldjoontes samalaadset kunstilist naudingut kui tõeline teater. See ei tähenda ometi aga mitte seda, et kuuldemäng asendaks tõelist teatrit. Pigem on see mõistetav uue teatrivormina, mille raadiotehnika on toonud kaasa ja mille arenemisvõimalused ja piirid terves ulatuses olenevad raadiotehnika üldisest arengust.

Kuldemänge on Soomes ühel või teisel kujul ette kantud peaaegu niisama kaua kui ringhääling on tegutsenud üldse, seega siis kümme aastat, aga alles viimaseil aastail on hakatud eriti arendama seda ülesandeile vastavat, kunstiliseltki tähtsat raadiosaate vormi. Kuna kuuldemängude esiletoomine on hulga keerulisem asi kui seda ehk paljud kuulajad üldse aimavadki, ei ole vist asjatu selgitada kuuldemängusaadete sündi ja neid tehnilisi raskusi, mida tuleb võita selleks, et ettekanne kujuneks usutavaks ja nauditavaks. Oleme asja valgustamiseks usutelnud kaht silmapaistvat kuuldemängu-meest, raadioteatri korraldajat Markus Rauti o't ja raadiodramaturgi Huugo Jalkast, kellest esimene hoolitseb ettekannete kirjandusliku külje eest ja teine jälle saadab neid „rambivalgusse“ — s. o. korraldab neid raadioettekandeks.

Magister H. Jalkanen:

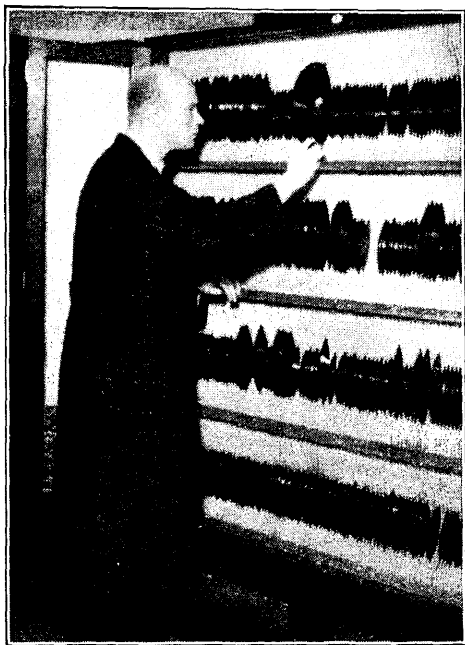
— Raadioteater saadab võimalikult laiadele rahvakihtidele näitekirjanduselisi tooteid või otse raadio tarvis kirjutatud kuuldemänge nautimiseks ainult kuulmismeel kaudu. See teatrivorm läheneb mõnesuguses määras algupärasele teatrile, milles esines vähe näitlemist, kuid kus selle asemel oli tähtsaim koht sõnal. Kuldemäng on vaimne teatrivorm, mis kisub kuulajate kujutusvõimet kaasa veel suuremal määral kui tavaline teater, ja kindlasti on ta ka kujutusvõime tähelepanuväärne arendaja. Kui

kinofilm, ka kõnefilmgi, esindab peaaesjaliselt teatri visuaalsust ehk nägemismeeli arvestavat külge, juhib kuuldemäng kogu tähelepanu sellele sisule. Raadioteatri tähtsus uue kunstivormina ei ole väike, eriti kui võtta arvesse, et kuuldemängu võib samaaegselt jälgida ükskõik kui suur kuulajate hulk. See on enam kui ükski muu kogu rahva teater, seda võib jälgida kõikjal, neiski kohtades, kus mõni muu teater ei ole üldse mõeldav, ja see tuuakse publikule otse koju, samuti ei vaja sellaste ettekannete kuulamine mingeid ettevalmistusi. Samal ajal kuuldemängu jälgimine on odav teatrinauding. Ringhäälingule saadetud kirjades ülistatakse kuuldemängu tihti tõelise kehva rahva teatrina, mille ettekannete kunstilistest elamusetest tuntakse tõsist ja suurt rõõmu.

Kuldemängu mõju publikule põhjeneb ainuüksi helil, järelikult siis kõnel ja seda saatvaid helieffektidel. See asjaolu muidugi piirab valitava repertuaari laadi. Raadioteatris ettekandmiseks sobib sellane repertuaar, mis tugineb esijoones sõna selgitavale mõjule ja alles teises järjekorras näitlemisele. Tavalises teatris ettekanvate näidendite hulgas on palju sellaseid, mis põhjenevad niivõrd näitlemisel, et neid tingimata peab nägema. Sellased ei sobi ettekandmiseks raadioteatris. Tavalisist näidendist on selleks otstarbeks sobitavamaim sellased nagu muinas-kreeka näidendid, Shakespeare ja õigupoolest kogu klassikaline repertuaar, seega kõik sellane, mis rakendub esijoones sõna jõul.

Mõned sellased näidendid on mõeldavad raadios tervikuna, teised sobivad sinna pärast väikesi muudatusi ja lühendusi. Ka on uuemas näitekirjanduses loomulikult sellaseid näidendeid, mis sobivad või on sobitavad raadiotele. Kuid kõige paremat materjali repertuaari jaoks saab loomulikult neist teoseid, mis on kirjutatud otseselt kuuldemängudeks.

Repertuaari valik on väga keeruline küsimus, kuna selle juures on tarvis tähele panna väga mitmesuguseid ja tihti üksteisele vastukäivaid vaatekohti. Siin ei tule olla ainult kahe, vaid mitme peremehe sulane. Samal ajal, kui kuuldemäng peab olema küllalt väärtuslik, peab see suutma kõita võimalikult laiu hulki, see peab olema tihe ja jõuline ja see peab täitma kõik need nõudmised, mida eeldab puhtakujuline sõnaga väljendatud, kuuldemeele valgustav ettekanne. Raadioteatrit kuulavad niihästi vanad kui ka noored, kõige mitmekesisematesse ühiskonnakihtidesse kuuluvad ja hariduselt eri astmel olevad kodanikud, isegi lapsed. Repertuaar ei saa seetõttu olla eksklusiivne ja raskesti

FELIX MOOR,

raadioonu, valib sobivat heliplaati oma lemmikule lastetunniks

tajutav, see peab olema sellane, et seda võib omandada üks-kõik-kes. Samal ajal tuleb pidada meeles, et raadioteatril ei sobi kalduda kõrvale määratud sallivuse piiridest, nagu seda võib mõni tavaline teater, see ei või olla liiga radikaalne ja liiga julge. See ometi aga ei tähenda seda, et ollakse sunnitud valima kunstiliselt nõrku ja mitte-midagi-ütlevaid näidendeid, sest kirjanduslikult parim repertuaar on samal ajal vahetult kõigiti tõhus ega pahanda kedagi. Valiku juures on tähtis veel püüda võimalikult suurema mitmekesiduse poole. — Tavalistest kuuldemängudest, mille saatmine sünnib stuudiost, tulevad hoida lahus saated teatrist, milliseid eriti varemalt aegadel tihti korraldati. See kuuldemänguvorm on aga õnnestunud väga harva. Eesmärgiks on seepärast kõigi kuuldemängude keskendamine stuudiosse.

Soome ringhäälingus on ette kantud tähelepanuväärne arv niihästi kodumaisi kui ka võõrkeeltest tõlgitud kuuldemänge, esijoones lühilõigendeid, vähimalt poole tunni kestusega. Alles eelmisel hooajal on hakatud suuremal määral sobitama raadiotelevisiooni näidendeid, kusjuures on püütud ettekanne aega maksimaalselt tunni ja kolmveerandiga. Raadioteatri jaoks ümbertöötatavaist näidendeist kõrvaldatakse sellased osad, mis on esijoones näitlemiseks, kusjuures

neid kohti ollakse sunnitud selgitama mõnikord vaheteksiga. Kuna kuulaja saab näidendi tegelasi üksteisest eraldada ainult hääle ja kõne iseärasuste kaudu, tuleb jälgimise hõlbustamiseks mõnikord vähendada tegelaste arvu ja keskendada ettekanne peamiselt peategelaste kaudu. See võib tunduda vägivaldsena näidendi suhtes, aga see on paratamatus, kuna küsimus on puhtakujulisel kuulmismeel pehminevast kunstivormist. Ja võib olla päris kindel selles, et näidendil on sellasel juhul raadioteatris suurem edu, kuna tavalises näidendis on palju sellast, mis kärpimatult mõjuks raadios tühjalt ja venivalt.

Kuuldemängu kirjutamine, olgu küsimuses siis tavalise näidendi kohandamine kuuldemänguks või täiesti raadio tarvis kavatsatud kuuldemäng, nõuab oma kirjanduslikku tehnikat, millist ei oma ilma kõigeta ükski andekaimgi näitekirjanik. Kirjanik peab vaistma, mis mõjutab publikut ainult hääle kaudu ja mis nõuab lisaks nägemismeelt. Kuuldemäng piirab ühelt poolt seega tähelepanuväärset kirjaniku vabadust, teiselt poolt aga annab see talle suurema liikumisvabaduse ja palju muid võimalusi. Nimelt võib raadioteatris esitada sellastki, milleks ei oleks võimalusi näitelaval. See ei ole millegagi seotud aja ega paiga külge, seega siis, teiste sõnadega, täiesti sama vabadus ja liikumisala, mis jutustaval kirjandusel ja filmil. Taustahälte abil saadakse miljöökujutus elavaks. — Kuuldemängu-kirjandus on paljudes paikades maailmas arenenud viimaste aastate kestes tähelepanuväärvalt ja selle kaudu on saadud kirjanduslikultki väärtuslikku raadio-repertuaari. Soomes, kus on kuulajate arv suhteliselt veel väike ja seetõttu ei suudeta maksa kuuldemängude kirjutajatele küllalt meelitavaid honoraare, ollakse ses suhtes veel tagaplaanil. Kuuldemängu eest maksetakse autorile praegu esietendus eest maksimaalselt tuhat marka ja järgnevat etendust pealt kokkuleppe kohaselt kirjanike liiduga vähimalt 250 mk., kui kuuldemäng kestab 20 min. või vähem, ja sellekohaselt sama alusmaksu järgi järgnevat minutite eest, jagatult viiminutilisteks järkudeks.

Raadioteatri suurim tähtsus seisab minu meelest selles, et see annab väärtuslikku teatrikunsti ka sellele rahvaosale, kes ei pääse nautima tavalist teatrikunsti. See on samal ajal mõnesugune eeskujuteater neile tuhandele seltside lavadele kogu maal, kus nii suure hardusega harrastatakse lavakunsti, kuid mille asjaarmatajail-näitlejail, vähimasti suuremal osal, ei ole üldse kunagi võimalust ühegi korraliku teatri nägemiseks. Just selle tõttu on väga tähtis, et raadioteater arendataks nii väärtuslikuks ja täielikuks kui võimalik. — Lõpuks tahan rõhutada veel kord, et raadioteater ei taha ega suudagi asetuda elava teatri teele. See on täiesti uus ja kindlasti ka edaspidi jõuliselt arenev kunstivorm, mil on oma ülesanne.

Markus Rautio:

— Kuuldemängude valmistustöös ettekandmiseks ja ettekandes eneses on palju säärast, mis tuletab meele tavalist teatrit, kuid õige palju on erinevusi tehniliselt ja rekvisiitide suhtes.

Kandsime juba vanas saatehoones tihti ette kuuldemänge, aga need olid palju vähenõudlikumad kui praegused. Varemalt näitlejad ise tavaliselt valisid ja korraldasid kuuldemängud ja tulid siis meie juure ettepanekuga nende ettekandmiseks. Kuna siis alati ei olnud võimalust nende ettekannete õigeaegseks proovimiseks, juhtus mõnikord isegi ebameeldivaid üllatusi. Nüüd, kus seegi külg raadiotegevuses on saanud parema korralduse, toimetatakse nüüd hästi kuuldemängude valik kui ka kogu valmistus meil, ja arusaadavalt muutub selle tõttu kõik asjakohasemaks ja kunstiliselt pädevamaks. Esimeseks valitakse sobiv asi, see korraldatakse raadiole sobivasse seisukorda ja siis valitakse selle ettekandmiseks sobivad näitlejad. Näitlejate valimise juures on väga tähtis see seik, et eri osade jaoks saadaks võimalikult loomupäraseid, erilaadseid näitlejate häält, et kuulajad võiksid neid kogu aja üksteisest selgesti eraldada. Siin raadios töötades saab muuseumi tähelepanuvaks, kui palju meil õigupoolest on kõnes üksteist meenutavaid näitlejaid. Teatris publik ei märka seda, aga kui nad esinevad raadios, tuleb see sarnasus ilmsiks hämmastumapanevalt. — Kui oleme koostanud näitlejate koostise, küsime, kas nad soovivad ja saavad esineda meie kuuldemängus määratud päeval. Üldse näitlejad esinevad raadios meelsasti, mistõttu keelduvat suhtumist tuleb ette väga harva, kuid selle juures teeb nende tavaline teatritöö esinemise raadios mitmeti väga piiratuks. Esmaspäev, mis on ainus päev nädalas, kus soome teatrid üldse ei tööta, on seepärast valitud soomekeelsete kuuldemängude päevaks, aga sellest hoolimata sünnitavad meie suuri raskusi proovid teatris. Raadio rippuvus tavaliste teatrite näitlejast on igal pool mujalgi alatiseks raskuseks. Uhtelugu juhtub meilgi, et kuuldemängu proov tuleb ära jätta ja muuta, ja nii mõnigi kord olen sunnitud ise esinema mõne tähtsa osa „paigana“ ettekande juures, kui teater on äkki mõnel põhjusel muutnud oma harjutuste või ettekannete aega.

Kui siis näitlejad on valitud ja nad on nõus meid aitama, määratakse proovid, milliseid peetakse tavaliselt kolm. Loomulikult oleks hea harjutada rohkem, kuid nende võrdlemisi väikeste tasude juures, mida saame näitlejale maksa, tuleb rahulduda sellest. Tulevikus tuleb muidugi püüda enam viimistledud ettekannete poole, nagu kaugemale jõudnud maades seda juba on suudetudki. Enne kui algavad proovid, tuleb siiski veel korraldada kõik tehnilised üksikasjad. Kuuldemängus, mis rakendub terves ulatuses helimõjutusile, on taustahelid ja sündmusi saatvad heliefektid määratu suure

tähtsusega. Need tulevad arendada võimalikult tõhusaiks ja loomulikeks, et illusioon saabuks täieline. Järgmiseks meie sammuks on seepärast minna n.-n. heliplaadi-tuppa, nimelt lessele tuppa, kus hoitakse mitmeid sadu heliplaate võimalikult igasuguste helidega. Seal võime ühe käesirutusega tõmmata esile äikeselma, lövi mörgamise, vihmavalingu, kahurite lahingu, lamba määgimise, rahvahulkade juubeldamise, lennuki surisemise ja palju muud, mida aga soovite. Neid sellaseid loodusehelisid on eri maades võetud tuhandeile plaatidele ja neist on meilegi hangitud võimalikult mitmekülgne tagavara, mida siis tarviduse korral saab käsitada. Aga väga tihti juhtub ometi nii, et tagavarast ei leita, mida otsime. Siis tuleb kiiresti hakata valmistama nõutud heli isendal. See on kaunis raske ülesanne, sest mitte alati ei piisa ainult ühe hääle kinnitamisest plaadile loodud efekti saamiseks. Kord näiteks oli meil tarvis tugevat vihmaplagnat kuuldemängu, kus esitati sõdurite marssimist maanteel vihmajärgel. Siin oli tarvis korrigeerida kolme eri heliefekti. Esimeseks lõigati plaadile tavaline sõdurite taktikindel marssimine Kasarmitorilt. Vee solin saadi vannist jne. Ja tulemuseks oli oivaline marssimise heli sajusel maanteel. Ühes teises kuuldemängus tuli kellelgi eidel kukkuda merre. Sellast vee solksatust samuti ei olnud varemalt meie plaadidelaos. Tuli siis sellane plaat valmistada endal, kuid asja tegi kriitiliseks see, et oli juba hiline sügis ja merevesi külm. Keegi mees siiski viimaks nõustus end kukutama merre saja marga eest, ja nii saadigi peen eide merrekukkumist kujutav heliefekt. Sellest võib järeldada, et kuuldemängudes, mis tuginevad ainult heliilil tegureil, esineb mitmeti palju sellaseid kriitilisi küsimusi. Kuuldemängu tehniline ettevalmistus nõuab seepärast õigupoolest pikaajalist ja vaevalist tööd. Alles siis, kui see külg on selge, võib alata proovi näitlejatega. Heliplaadiimeestel on täpselt märgitud need kohad, millal tuleb nende „esinemine“ kuuldemängus, ja kõigi esinejate, nii näitlejate kui ka teiste, töö liitub siis kohe esimesest proovist alates ilma vaevata ühte. Juht istub koos tehnikuga stuudio kõrval olevas juhtimistoas, tehes kõik märkused näitlejale valjuhääldaja kaudu, sest tubade vaheline klaasaken on nii helikindel, et selle kaudu ei kuule midagi. Juht kuuleb proovi käiku samuti valjuhääldaja kaudu, ja ees asetsevat nuppude abil võib ta, millal tahab, katkestada proovi ja astuda ühendusse näitlejatega. Tehnik omalt poolt võib laualasuvate mootjate abil jälgida hääle tugevust mikrofonis, sest see automaatne hääletugevuse mootja näitab suure täpsusega, millal hääle on normaalne, liiga nõrk või liiga tugev. Juhi ja tehniku tähelepanekuist olenevalt seatakse seega ettekanne esinemisvalmis. Tehniku ülesandeks on liita ja juhtida taustahelide ja saatvate heliefektide esinemist õigetes kohtades ja õigel viisil. Kui ta mär-

kab, et see või teine heli on ebaõnnestunud või puudulik, hoolitseb ta vea parandamise eest. Mõnikord ei jatku ühest heliplaadist tõelise efekti saavutamiseks, siis liidab ta samaaegselt juure lisahelisisid. Sel moel saab kuuldemängu samaaegselt liita peale näitlejate esinemise veel kolm grammofoniheli, mille kaudu tavalisest õnnestub nii hästi petta kuulajat, et ta arvab esituse tõeliselt toimuvat näiteks käratseval laadaplatsil. Peale heliplaatide tarvitatakse kuuldemängudes mõnesuguseid tõelisi rekvisiite, nagu lahtise ukse paugutamist, kelli, paukpitoleid jms., mida näitlejad võivad ettekande ajal ise käsitada.

Juba kuuldemängu seadmisel ettekandevalmis püütakse see suruda määratud aja piiridesse, üldse lühidapoolseks, sest raadios on aeg kallis. Esimesel proovil näitlejatega võetakse kuuldemäng ühekorraga läbi ja püütakse määrata selle kestus. Selle järele võetakse ette parandusi, lühendusi või juurelisamisi, kui asi seda nõuab. Siis järgnevad tavalised proovid eelpool kirjeldatud viisil, kus pööratakse peatähelepanu kunstilisele küljele. Enamasti harjutame kuuldemängu, nagu juba öeldud, kolm korda, erand-

juhtumel aga enamgi, näiteks põhjamaade saadena levitatud „Elina surma“ harjutasime kaks-teist korda. Kuuldemängu ettekandmisel ei ole näitleja kodune lugemine (osa päheõppimise eesmärgiga) nii tähtis kui tavalises teatris, sest need võivad esinemisel hoida osavihku käes. Peaproov peetakse enamasti eelneval päeval või esinemispäeva hommikupoolel, kus proov läheb katkestamatult ühe hooga ja kus võimalikud märkused teeb juht pärast proovi lõppu. Tõelise ettekande juures on pandud tähele kasu sellest, kui juht on kontrollitoas jälgimas kuuldemängu käiku. Näitlejad ütlevad end tundvat siis palju rahulikumana, sest siis nad näevad endi ees üht kuulajat, milleta neil oleks tunne, et võiks juhtuda ükskõik milline skandaal, ilma et neil sellest oleks aimugi. Näitlejad on alati olnud innustunud raadioesinemisist. Nende suhtumine kuuldemängudele on pealegi muutunud üha tõsisemaks, sest iga näitleja auasjaks on raadio vahendusel anda näitekunstist eduline käsitus. Pealiskaudsuse näitemises paljastub õigupoolest hullusti mikrofoni kaudu. See nimelt suurendab armutult kõik vead.

G. Puccini ooper „BOHEEM“ Estonias

Lavastus — H. Uuli, dekoratsioonid — V. Haas, muusikajuht — R. Kull

Ooperist ja muudest niisugustest asjadest

Vestlus Heino Uuliga

HEINO UULI

Mõni päev pärast „Boheemi“ esietendust kohtan Heino Uulit Estonia koduses baaris.

— Kas ei ole aega seljast heita isegi töökiitlit, — küsin sissejuhatuseks, — esietendus on ju möödas.

— Möödas küll, aga mul algas töö jällegi otsast peale. Teine koosseis.

— Nii et loorbereil polegi aega puhata?

— Mis nüüd loorbereid. Nalja teete või? lausub Uuli. — Aga töö tulemustega olen siiski rahul. Esietendus möödus nimetamisväärtete viiperusteta ja vastuvõtt oli soe.

— Kui kaua kestis ettevalmistus?

— Kuus nädalat. Üpris lühike aeg ooperi jaoks ja sellest läks rohkem kui pool muusika õppimisele. Kuid tegelaste suhtumine minule kui noorele debütandile oli hea; mulle jäi tundmus, et nad kõik püüdsid teha seda, mida nõudsin, ja sellepärast võiks ütelda, et vähimalt 80% nähtud vaeva esitati laval. Arvestades lühikese ettevalmistusajaga ja „Boheemi“ raskusega on see küllaltki hinnatav protsent.

— Kas valisite ise „Boheemi“ oma esiklavastuseks?

— Ei. Teda taheti välja tuua peamiselt lisaks repertuaar-ooperitele, kuna Rodolf ja Mimi on täiesti paraadosad kiilalislauljale.

— Niisiis mitu kärbest ühe hoobiga. Noore lavastaja eksam, paraadooper kiilalistele ja ühtlasi järjekordne esietendus oma inimestele.

— Seda küll! kõlab lakooniline vastus.

— Mis ooperid läksid Teie lavastuses Tartus, kui tohib küsida?

— Neid võib küll sõrmedel üles lugeda. „Boheem“ oli minu esimene valulaps. Siis „Vikerlased“, „Talupoja au“ ja „Pajatsid“. Eraviisil valmistasin üht Tartu lauljatori „Butterfly’s“, tehes ka sellele ooperile täielise režii.

Uuli ei taha vist meeleldi kõnelda oma tööst, läidab sigareti ja vaikib. Atakeerim teda uute küsimustega.

— Mida püüdsite oma lavastuses kõige rohkem esile tõsta?

— Noh, seda küsimust ma just ootasingi. Mõnede ajalehtede eelmärkustes „Boheemile“ lasti mind ju paista mingis novaatori valguses või pöördetoojana ooperi arengus. Kui ma selle võtaksin omaks, siis oleks see teatud mõttes nii enese kui ka rahva petmine. Minu ainsaks suureks püüdeks oli välja tõsta osade muusikaline, värviline või, kui tahate, ka meeleoluline element. Püüdsin „Boheemi“ interpreteerimist lähendada muusikalisele draamale.

— Kas seda pole varem tehtud?

— Muidugi on, ikka ja alati. Osade muusikaline väljatöötus allub kontsertmeistrile. Aga mina pean õigeks, et siin otsustav sõna on ütelda lavastajal näitejuhil, sel lihtsal põhjusel, et tema lavastusest ja tema leitud situatsioonidest olenevad ju stseenide kui ka fraaside meeleolud. Ja see võib tihti olla teisiti mõeldud kui kontsertmeistri partituurist tuletatud arusaamine.

— Aga autor, käesoleval juhul Puccini?

— Jah, Puccini jäägu muidugi Pucciniks. See kergendab isegi tööd. Puccini on suure lavainstinktiga ja on võrdlemisi väga täpselt ette näinud kõik, kuid detailides tuleb ikkagi väikesi kõrvalekaldumisi või, täpsemalt väljendades, teisest seisukohast lähtumise tarvidusi.

— Nii et Te poleks nagu rahul senise töö printsiibiga?

— Seda ei võiks just ütelda. Aga ma tahaksin, et tulevikus seda tehtaks peenetoimelisemalt, detailsemalt. Sellest on vähe, kui laulja oma fraasi suure nõrdimu-

Tallinn, novembris 1936. a.

Armas lugeja, teatri- ja kunstisõber!

Eelolevast uuest aastast lavakunsti ja -kirjanduse kuukiri „TEATER“ algab oma neljandat aastakäiku. Tagasihoidlikust üritusest 1934. a. sügisel on kujunenud sisukas, pildirikas ja elujuline suure levikuga ajakiri, mis on võitnud üldise tunnustuse lugejaskonnas, ajakirjanduses ja teatritegelaste peres asjaliku tooni ja soliidse välimuse tõttu. Sellase ajakirja järgi tunti vajadust juba aastaid ja nüüd on „TEATER“ saanud üldiseks teatrihuviliste hääle- kandjaks linnas ja maal. „TEATER“ on suuresti kaasa aidanud eesti teatri populariseerimisel ka välismail ning välismaalaste hinnangul peetakse „TEATRIT“ parimaks teatriajakirjaks Baltimail.

Meie lugejad on võinud veenduda, et ajakiri täieneb alatasa ja et „TEATRI“ kirjutused ja pildid on alati huvitavad ning haaravad igakülgsest teatrikuultuuri avaldusi kodu- ja välismaal. Laialdane kaastööliste pere on kindlustuseks, et kõik, mis sünnib tähelepanuväärivat teatrielus, leiab käsitlemist ajakirja veergudel.

Armas lugeja! Kui sa oled tunnud rõõmu ja headmeelt ühestki kirjutusest ja pildist ajakirjas „TEATER“, aita kaasa, et me võiksime mitmekordistada seda rõõmu sinule ja teistele — hangi „TEATRILE“ uusi tellijaid! „TEATER“ ei ole äriline ettevõtte, meie eesmärgiks ei ole puhaskasu; mida laialdasem on meie tellijaskond ja mida suuremad on selle tõttu meie sissetulekud, seda väärtuslikumaks sisult ja kaunimaks välimusest muutub „TEATER“!

Aidakem kõik kaasa „TEATRILE“ uute tellijate juuretoomiseks! Igale lugejale on tänase numbriga selleks kaasas 2 tellimiskviitungit. See ei valmista kellelegi raskusi, leida oma tutvuskonnast kaks teatrisõpra ja võita need

uute tellijaina „TEATRI“ lugejaskonda — kas või toetuse mõttes. Nii me aga mitmekordistame oma lugejate arvu. „TEATER“ on sealjuures odavam kunstiajakiri Eestis — aastakäik (9 numbrit) maksab ainult 2 krooni, välismaale 3 krooni. Üksiknumbrit viisi ostes (35 senti number alates 1. I 37) tuleb aga aastakäik Kr. 3.15 — seega on aastatellimine lugejaile väga kasulik.

Tugev alatiste tellijate kaader võimaldab meil edukaimalt täita oma ülesandeid ja iga teatri- ja kunstisõber aitab oma tellimisega selleks kaasa. Saatke oma tellimused kohe ära!

Raha saatmisega teete endale kõige vähem tüli ja kulu, kui maksate tellimisraha teile lähimas postiasutuses meie posti jooksvale arvele nr. 434 või saadate meile postmarkides. „TEATRI“ tellimusi võtavad vastu ja saadavad edasi kõik postiasutused, teatribürood ja meie usaldusmehed.

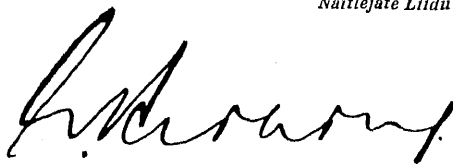
Oma laialdase lugejaskonna heatahtlikule koostööle lootes ja selle eest ette tänades

austavalt

PAUL OLAK, „Teatri“ peatoimetaja

PAUL PINNA,
Näitlejate Liidu esimees

EDUARD REINING, „Teatri“ tegev toimetaja

See Teile määratud kiri tuleb siit koos tellimiskviitungitega välja rebida, siis hankida kaks uut tellijat ja pärast seda tellimiskviitungid täidetult (palume hoolitseda, et tellija aadress oleks täpne!) saata „Teatri“ talitusele, Tallinn, postkast 357, soovitatavalt hiljemalt 1. jaanuariks 1937. a.

Konts
tellimuse vastuvõtjale

Tellija nimi

Address

Tellimus võetud

Edasi saadetud talitusele

Raha saadetud

..... talitusele

„TEATRI“ talitusele,

Tallinn
Postkast 357

Nimi

Address

on tellinud ajakirja „Teater“ 1937. aastaks ja maksis tellimisraha Kr. 2.— minu kätte / maksab raha

..... kaudu

„ 193..... a.

Tellimuse vastuvõtja:

TEATER — lavakunsti ja -kirjanduse kuukiri
Tellijale

..... 193..... a.

Nimi

Address

on tellinud ajakirja „Teater“ 1937. aastaks ja selle eest maksnud Kr. 2.—

Tellimuse vastuvõtja:

Konts
tellimuse vastuvõtjale

Tellija nimi

Address

Tellimus võetud

Edasi saadetud talitusele

Raha saadetud

..... talitusele

„TEATRI“ talitusele,

Tallinn
Postkast 357

Nimi

Address

on tellinud ajakirja „Teater“ 1937. aastaks ja maksis tellimisraha Kr. 2.— minu kätte / maksab raha

..... kaudu

„ 193..... a.

Tellimuse vastuvõtja:

TEATER — lavakunsti ja -kirjanduse kuukiri
Tellijale

..... 193..... a.

Nimi

Address

on tellinud ajakirja „Teater“ 1937. aastaks ja selle eest maksnud Kr. 2.—

Tellimuse vastuvõtja:

Soovitage „TEATRIT“ oma tuttavale!

See ajakiri väärrib Teie soovitust!

Tädeleppanuks kviitungi täitmisel:

1. Tellija ees- ja liigmine palume kirjutada loetavalt selgesti, samuti ka täpse aadressi.
2. Kui tellija ei maksnud raha Teie kätte, vaid soovis seda tasuda ise või maksa meie usaldusmehe kaudu, palume teha vastava märkuse tellimiskviitungile.
3. Kõige lihtsam on saata tellimisraha meie kirjas postmarkides koos tellimiskviitungitega.

TALITUS.

Soovitage „TEATRIT“ oma tuttavale!

See ajakiri väärrib Teie soovitust!

Tädeleppanuks kviitungi täitmisel:

1. Tellija ees- ja liigmine palume kirjutada loetavalt selgesti, samuti ka täpse aadressi.
2. Kui tellija ei maksnud raha Teie kätte, vaid soovis seda tasuda ise või maksa meie usaldusmehe kaudu, palume teha vastava märkuse tellimiskviitungile.
3. Kõige lihtsam on saata tellimisraha meie kirjas postmarkides koos tellimiskviitungitega.

TALITUS.

sega ette kannab. Ta peab seda vastavalt ka väliselt värvima, kord tooni kattes, kord seda avades, kord rinnatooniga, kord karrikeerides, kord kunstlikku pausi tehes, rutates, tagasi hoides jne. Säärasele väljatöötusele tuleks senisest rohkem rõhku panna.

— Ja mängus?

— Võimalikult lihtsalt ja vähem „ooperlikke žeste.“

— Kas arvate, et see on ainuõige tee ooperi taseme tõstmiseks?

— Mina arvan isiklikult küll nii. Igatahes arvamine, et ooperi mängulaadina tuleb õigeks pidada stiliseerimist, toetudes tuletusele, et laulmine pole midagi muud kui proosa stiliseering, on täiesti väär. Sel teemil kirjutas viimases „Muusikalehes“ hra Ed. Visnapuu ja samal teemil jutlesin hiljuti hra Hanno Kompusega. Hra Kompus ei pea samuti säärast väidet õigeks ja lubas Teile varsti kirjutada pikema artikli selle probleemi üle. Lühidalt võin aga ütelda, et kui ooperi mängulaadi stiliseerima hakata, siis jõuame välja mingisugusele ballettetendusele, ja see oleks ju täiesti absurdne.

— Missugune arvamine, muuseas, Teil üldse on neist kallaletungidest ooperile?

— Noh, mida seal arvata, — vastab Uuli, seekord tarvitades väikest pausi järelemõtlemiseks, — ühele meeldib, teisele ei meeldi. Tundub, et tahetakse kuidagi moodi juuksekarva lõhki ajada. Tuntakse ooperietendust külastades vajadust diskussiooni mõtlemise väljalülitamiseks jne., kuid unustatakse sealjuures, et absoluutset realismi pole üheski kunstis. Kõik on vaid looduse ja elu järeleaimamine. Segatakse ära vorm ja vormi esitamine ja nähes-kuuldes viimast arvustatakse ikka esimest. Selle küsimuse lõplikuks lahendamiseks oleks vajaline avalik diskussiooniõhtu.

— Kas jääte nüüd Estonia juure pidevalt tööle? — pean tarviliseks juttu suunata teisele ainele, tundes vaistlikult Uulis tärkavat meelekibedust teisiti mõtlevate kriitikute vastu.

— Tahate mind kohe teha uueks ooperidirektoriks? Lugesin sellest isegi ajalehest, nagu arvatavasti ka Teie. Kuid sel sõnumil puudub alus ja seda tuleb lugeda reporterite üliagaruseks. Mind kutsuti vaid üheks lavastuseks ja minu õppereis Venemaale on minu enese algatus, rippumata Estoniast. Vabariigi valitsuse vastu tuleb võimaldab mulle selle õppereisi.

— Noh, aga...

— Tahate vist küsida, et milleks ma siis Venemaale sõidan? Arvan, et ooperi alal on meil Eestis väga palju teha. Ja küllap ka mul avaneb võimalus kusagil kaasa lüüa.

G. Puccini ooper „BOHEEM“ Estonias
Pildil ülal: Veigart ja Aav-Loo; all boheemlaste
grupp oma majaperemehega — Veigart, Hansen,
Taras, Villard ja Rinne

— Siis ikkagi...

— Eks näe, — vastab Uuli, nagu taibates minu küsimust, ja tõuseb.

— Soovin Teile siis head reisi ja palju energiat töötamiseks!

— Aitäh! Ega see halba tee, kui energiat vahest veidi üle jääb. Halvem on juha siis, kui sellest puudus tuleb. Nägemiseni kevadel!

Meie nüüdsest kultuuriehitusest

Selle pealkirja all on „Üliõpilaslehes“ korraldatud ankeet, kus oma ala silmapaistvaimad esindajad — teadlased ja avaliku elu tegelased — on annud ülevaadet oma ala tööst ja probleemidest ning avaldanud oma seisukohti. Novembrinumbris on toodud mõned vastused, mis peaksid huvitama eriti teatriinimesi. Alljärgnevalt toome meie toimetustöökirjanike H. Kompuse ja P. Põldroosi ning haridusministri abi V. Pätsi ja keeleteadlase J. Aaviku vastused.

Brit Põldroos: Meie teatripoliitika

„Eesti teatri olemasolu on praegu täiesti kindlustatud, kui vaid osatakse kättevoidetud positsioonelt edasi tungida.

Teatritöö edukuses on möödunud aastail tähtsamaks teguriks olnud kõigepealt algupärase repertuaari kasv. Näitleja kujaneb kõige paremini ikkagi algupärase repertuaari najal. Algupärase näitekirjanduse läbi murde ja aktuaalseks saamise momendiks jääb Hugo Raudsepa „Mikumärdi“ ilmumine. Iseküsimus on, kas selle teosega algatatud ja sellest mõjustatud ajajärku peab pidama heaks või halvaks meie näitekirjanduses. Ilmselt on siin viimasel ajal välja mindud rohkem laiuusele kui sügavusele. Praegu peaks jälle hakkama rohkem taotlema süvendust. Selles püüdes ei jaksu edu saavutada näitlejaskond ükski, kuigi ta peab end täiendama tehniliselt kui ka üldise seemise kultuuri poolest. Oluliseks teguriks teatrielus on ikkagi oma näitekirjanduse areng.

Meil praegu arvuliselt lakkavas näidenditoodangus on suureks nõrkuseks kompositsiooni sabloonsus ning argus ja temaatika vaheldamatus. Näidatakse aina, et haridus on halb asi ja haritlane asugu maale — nagu poleks meie elu tulvil täis muidki probleeme! Meie rahvuslik ja riiklik üleschitustöö on esile nihutanud tuhandeid küsimusi ja teemasid, kuid neid pole seni osatud näha näitekirjanduses. Raske on öelda, millesse kirjanikud on takerdunud. Iga tahes on praegu ülim aeg haarata näitekirjanduses ulatuslikumate ja sügavamate probleemide järele.

Algupärast näidenditoodangut peaks hakka- ma rohkem soodustama kultuuripoliitiliselt — nihästi otse riikliku toetuse kui ka teatrite kaudu. Tähtis oleks seejuures leida teid, kuidas takistada trükitud pahnal valgumist maa- ja väikelavadele. Alaväertuslike näidendite kirjastamises ja levitamises võistlevad praegu täie hooga kolm firmat — Haridusliit, T. Mutsu kirjastus ja Autorikaitse Ühing. Käsitähele võetakse üks- teise võidu ilma ühegi kriteeriumita. Sel alal võib märkida vägagi kurbi juhtumeid. Nii on niilbusega spekulatsioon näidend „Tantsuprofessor“ varustatud isegi Haridusministeeriumi soovitu- sega: ta autori honorarid, mis tõusevad juba 2000 kroonini, (? „Teatri“ toim.), maksab riik! Maa- ja väikelavade eest honorari tasumise

mõte on hea, kuid soodustatud teoste valik on seni olnud mitmeti imelik.

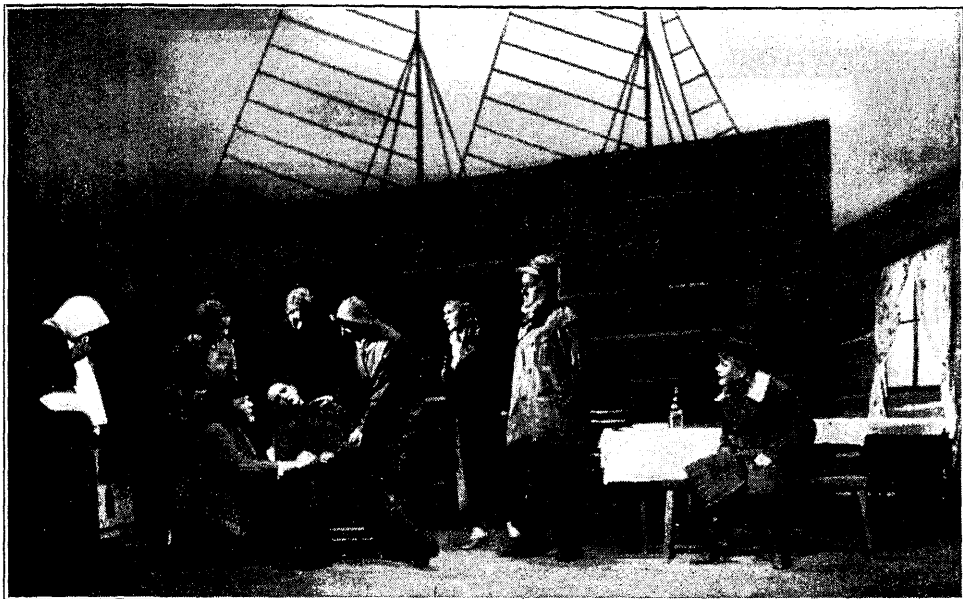
Väärnäidendite eest ei suuda küllaldaselt ta- suda teatrid ükski; kirjastused honoreerivad vä- ga madalalt. Võib-olla see takistabki hea draama tekkimist. Igal juhul peaks leitama tasumismoodus paremate teoste eest. Üheks sammuks sinna poole on näidendite võistlused; neid on praegu käimas kahe teatri („Estonia“ ja „Draamateatri Ühingu“) juures.

Tõlkerepertuaarist tuleks meil käesoleval ajal arvesse kõigepealt anglosaksi maade oma. Seda orientatsiooni dikteerivad nihästi poliitilised sümpaatid kui ka meie kultuurisuhted. Mõndagi lavaliselt ja aktuaalselt praktilist võib leida Ameerika näitekirjanduses. Selle vastu on poliitilisel põhjusil raske meile sobivat repertuaari hankida Euroopa diktatuurimaist; väi- kerahvalt laenamist takistab keeleküsimus.

Meie näitlejaskonna vanemas põlves on veel tugevasti tunda saksa ja vene mõju. Endis- aegne veneline aplomb püsib eriti muusikalavas- tatusis. Uue vene teatri mõju on aga meil ter- vitatav rakendusliku külje juures. Siin tuli meil küll ilmsiks üks hädaoht: mindi liig- selt formalistliku võtte kallakule. Praegu aga näeme, et tähtsamaks jääb teatri- loomingu seesmine läbitundmine ja pinge. Vormiekperimente ei maksa eitada, eriti kollektivistlikes näidendis, kuid nad ei tohi seista esikohal. Siiski vahest oleme praegu neis küsimusis muutumas liiga araks. Teatri- inimesile peaks ju huvitav ebaõnnestumine pak- kuma rohkem kui keskmiselt korralik ülesande- täitmine.

Stiiliprobleemid pole lavastuses enam nii esikohal kui ekspressionistlike kalduvustega ajajärgul. Praegu on raske üksteist eristada meie teatrite kunstiautlusi; ei näe kindlaid eri- koole. Kõikjal püütakse täisverelise realismi poole. See viib aga mõnikord äär- musse: üksteist üle pakkuda tahtes satutakse naturalismi hädaohtu. Huvitav on tõik, et praegu võib teatris jälle märgata vajadust mõ- nesuguse romantilise tooni järele, mis soojen- daks ja looks elevust.

Eesti teatri edu pidurdab märgatavalt see asjaolu, et uute näitlejate juurdetulek on õige juhulik. Praegu on näitlejaskonna keskmine

A. Mälk'i näidend „MEES MERELT“ Narva teatris
Lavastus — K. Viljur, lavapilt — V. Peil. Pildil stseen I vaatusest

tase kahjuks madalam kui soovitav; ilmneb nõrkus näitlejate eri- ja üldhariduses. Jooksev töö ei võimalda noori jõude kasvatada. Sellest olukorrast peaks üle aitama teatrikooli asutamine. Eriti provints kannatab näitlejate puuduse all. Mitmekülgseis teatris on trupid liiga lapitud, nii et ei saa kujundada ühtlase kooliga materjali. Teatrijuhtide päevil ja mujalgi on

see küsimus pidevalt püsinud päevakorras. Kahjuks on tegelikkuses trupptide parandamise ainsaks vahendiks jäänud näitlejate ülevõtmine üksteiselt; mõnes nooremas jõus võib aga 4—5 aastase katsetamise järele pettuda. Igatahes ei tohi praegu ainult „teatrit teha“, vaid peab katsetama ja töötama julgemalt ning kaugemate eesmärkidega.“

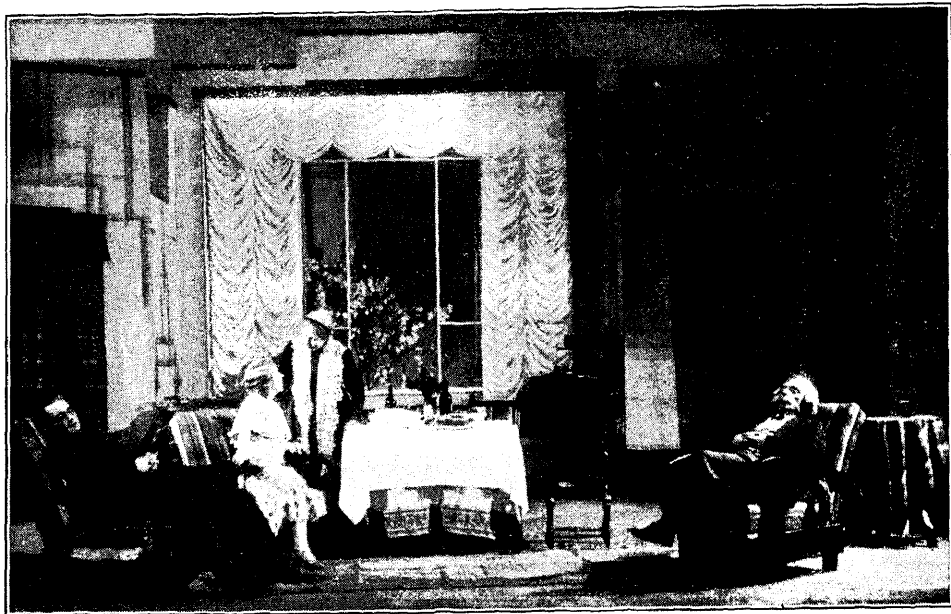
Voldemar Päts: Kunstilisest kutseharidusest

„... Mis puutub kunstilisse kutseharidusse, siis see on meil seni olnud vähe korraldatud. Kunstide alal tegutsevad andekad inimesed sagedasti ilma ettevalmistuseta. Mõned neist jõuavad kaugemale, kuna teised hakkavad kordama kunstimaailma vanu vigu. Nii tekib terve klass kunstiga tegutsejaid, keda võib võrrelda lihvimatute kristallidega. Ometi vajame ainult lihvitud vääriskive! Seepärast on tarvis kunstilise hariduse küsimust võtta tõsisemalt ja läbi viia kunstnikkude registreerimine, et nende kvaliteet oleks tagatud. Kui kunstnikud pretendeerivad toetusile, siis peab nende kohta saama andmeid. Arhitektide taset ja nende kohta elus registreerib inseneride koda; samuti tuleb organiseerida kunstnikkonda. Kvalifikatsiooni ei anna veel see, kelleks kunstnik end ise peab, või kuidas teda hindab kohalik seltskond. Kujutavate kunstide alal võib ju igapäev midagi teha ilma erilise ettevalmistuseta. Isehakkajatega on raske vaielda: nad väidavad, et kunst on maitseasi! Tegeli-

kult aga oleme kunstide mõistmises jõudnud üsna kaugemale ja võime öelda, et kunstides mak-savad kindlad seadused samuti kui matemaatikas ja füüsikas. Nagu muusika aluseks on helireedel, nii värvide alal loob seadused spektrumi skaala. Neid seadusi tundes võib palju saavutada; mittetundjad aga loovad sagedasti alaväärtuslikku.

Kunstnike hariduse ja ettevalmistuse kriteeriumide järele on katsutud korraldada ka näitusi, et nad ei oleks profaansed ega arusaamatud publikule. Harilikult sarnlevad ju kunstnäitused padrikutega, milles oskavad orienteeruda ainult spetsialistid. Publikuga oleks vahest lugu parem, kui meil leiduks õpetlikke kunstivoolude järele korraldatud muuseume.

Kunstnikkude organiseerumine sünnib meil peamiselt Sihtkapitali Valitsuse ümber. Sihtkapital püüab toetada andekamaid; maha on jäetud igamehe toetamise põhimõtte pisisummadega. Publiku maitset püüab Sihtkapital kasvatada omandatud teoste deponeerimisega avalikesse

A. Korneitšuki „PLATON KRETŠET“ Narva teatris
Lavastus — A. Lääne, lavapilt — V. Peil. Pildil stseen I vaatuses

asutusse. Üldiselt on meie kujutatavate kunstnike seniseis organisatsioon omavaheline vaenutsemine vist vähenemas, kuigi kunstimaailmas on vana joon see, et maksuma ei panda ennast mitte oma tööga, vaid võistlejate mahategemisega. Keegi välismaalane imestas kord, et eestlased ise ei näe endi loodud väärtusi. Sellest järeldub, et meie kunsti-kriitika peaks rohkem otsima ka positiivset. Kriitika võib ju tunnustades anda kunstnikule suurt tööhoo- gu, kuid samuti teda ka masendada ta parimate

teenete juures. Isiklikult ei saa ma senisest eesti kunstikriitikast just lugu pidada: arvustajad lähevad oma hinnanguis tihti diametraalselt lahku, põhjendades oma seisukohti vaid subjektiivselt, ilma ühegi teaduslikkuse ta. Head kriitikad saab teha ainult suure töö ja erapooletusega, mitte valusate sõnadega.

Kunstnikkude organiseerumine ei sünni mitte nende seniste paberite alusel. Ei ole ju arstikutseski kvalifikatsiooni tagamiseks öieti mitte diplom, vaid tegelik töö, mis peitub selle taga.“

Hanno Kompus: Kujutatavast kunstist ja kunstnike organiseerimisest

„Kui võrrelda meie kujutava kunsti praegust olukorda iseseisvuse alguseaegsega, siis võib kõigepealt konstateerida, et kunstnikunime kandjate ja kunstiga tegelejate arv on meil mäراتult tõusnud.

Nagu igal looval alal, nii meie kujutavais kunstideski ei koosne töötajate mass aina edasi-viivaist jõududest — otsijaist. Ainult üksikud suudavad otsida ja leida; teised on järelkäijad. Kahtlemata on meil praegu üksikuid kunstnikke, kes paistavad silma ka nüüdse rahvusvahelise kunstiarengu tasemel. Kodumaiste näituste materjaliuputuses ei pääse nad küllalt mõjule, kuid neid on välismainegi arvustus esile tõstnud välisnäituste puhul, mida oleme röömustaval viisil saanud korraldada niihästi naaberriiki-

des ja läänepoolses Euroopas kui ka Venes. On alla kriipsutatud eriti meie skulptuuri tugevust. Võime üles lugeda rea vaidlematult andekaid ja isikupäraseid eesti skulptoreid, nagu Koort, Starkopf, Sannamees, Raudsepp, nooremaist Jõesaar. Maali alal on välismaisilt näitusilt ostetud ka üksikute nooremate eesti kunstnike töid. Tõhusate maalijatena saame välja panna küllaltki arvuka kogumi, millesse kuuluksid eeskätt järgmised nimed: Adamson-Eric, Liiman, Ormisson, Ole, huvitava otsijana Bergman, Johani, Karin Luts, kitsa-, kuid kindlamaitseline Pärsimägi, Randel (kes küll varem on esinenud tugevamini) jne. Rõhutada Eduard Viiraldi kunsti rahvusvahelist silmapaistvust oleks sama ülelignie kui öökullide viimine Ateena. Küll aga võib märkida röömustava

nähtena, et Eestis on viimasel ajal üldse tõusnud huvi graafika vastu ja elavnenud närv ta loomiseks. Sel alal sammuvad kodumaal elavaist kunstnikest esirinnas Mugasto ja Laigo.

Kogemuste vähesuse tõttu on meil raskevõitu võrrelda eesti kunsti meie lähimate naaberriikide omaga. Siiski võib tähele panna, et lätlased näitavad rohkem maalilist talenti kui eestlased. Soomlased on kahtlemata tugevaimad arhitektid Läänemere idakaldail ja vahest kaugemaski ringis; nende skulptuur on hea, ent maal hallivõitu kõige oma kultuursuse ja tõhususe juures. Meie erijooneks on, nagu juba öeldud — skulptuuri tugevus ja elavus. Viimasel ajal aga näitab küllalt hoogsat tõusu ka eesti maal, rääkimata graafikast.

Mingit otsest välismõju meie kujutavas kunstis praegu ei ilmne, nii et omapära küsimuste suhtes võime olla rahulikud. Üldiselt on ju kergem otsida mõjusid kui omapära; kunstinähete lähtekohti võib konstateerida kõikjale ruumi ja aega. Objektiivselt vaadeldes võib aga öelda, et ükski kunstiprogramm pole meil praegu võimutemas ega peale tungimas. Saksa ekspressionismi tugev mõju haitus meil sama ruttu, nagu ta tuli. Ka „uusasjalikkus“ pole enam aktuaalne, rääkimata näiteks sürrealismist, mille mõju võis märkida ainult ühes eesti maal. Küll aga peab tähele panema, et Pariis ikkagi püsib kunstimetropoli asendis ja et seal avastet töed kajastuvad meil kui ka mujal, kus vaid suudetakse arendada otsivat kunsti. Praegu ilmneb Pariisis kui ka meie paremate maalijate toodangus tendents tihedama maalikkuse poole.

Kuigi meie nüüdses kunstis ei saa leida programmilisi voole, siis ometi võib tähele panna kaht üldtendentsi. Näeme 1. lineaarsuse taotlejaid, staatikuid, kelleks võib kaudsest pidada konstruktiviste, ja 2. maalilikkuse taotlejaid. Noorte talentide poolest on rikkam maaliline vool.

Viimasel ajal kunstiküsimusis rohkem esile kerkinud rahvuslikkus ei ole seni meie kujutava kunsti temaatikas suurt silma paistnud; sellega on tegelnud kõrvalisemad nimed. Ainuke heas mõttes rahvuslik kunstnik on meil Kristjan Raud; võrreldes teistega on ta tunginud lähimale rahvaloomingu vaimule. Ühtlasi ilmneb ta loomingu tugevat ekspressiooni, võiks isegi öelda — ekspressionismi. See näitab, et igal kunstivoolul on oma terve tuum, mida määandavad vaid isiksusetud järeloojikud.

Mis puutub kunstnikkonna organiseerimisse, siis praegune kutseühingu korraldamine Kujutava Kunsti Sihtkapitali ümber viib teiste meetoditega ja teiselt lähtekohalt läbi seda, mida taoteldi juba Vabariigi algaastail. Ka siis püüti jõuda ühe suure kutseorganisatsiooni juurde ja peeti selleks rida kongresse. Ometi jõuti otse vastupidiseile tulemusile. Kogu aeg tuli kunstnike organisatsioon juure — nimelt amööbide paljunemist meele tuletaval jagune-

HILDA SOOPER

Tiinana A. Kitzbergi draamas „Libahunt“ Endla teatri 25-aastase kutselise tegevuse juubelitendusel

mise teel. Sisulist kunsti-credot omas neist organisatsioonest vaid (Eesti Kunstnikkude) „Rühm“, millesse koondusid kubistid-konstruktivistid. Kõige viimasel ajal, kus organiseeritakse kujutavate kunstnike üldist kutseühingut, on Eestis tekkinud veel üks omapärase credoga organisatsioon: Eesti Kunstnikkude Akademiiline Koondis. Selle on ellu kutsunud kunstnikud-diplomiomanikud, s. t. need, kes on lõpetanud mõne kunstikooli. On öeldud, et nende näitusil ripub igal kunstnikul ta pildi kõrval diplom, ja mõnel ainult diplom.

Eesti kunsti aineeline olukord on Kultuurkapitali asutamises saadik igatahes paranenud, kuigi nälgimisprobleemid pole veel täiesti lahendatud. Kultuurkapitali summasid

on omal ajal liigselt pulveriseeritud. Kunsti-tellimised on meil olnud liiga „platoonilised“ — mitte kindlale kohale ega kindlaks otstarbeks määratud. Kunstiostud on muutunud Kultuur-kapitali ostudeks. Eraostja kadus ühel ajal täiesti ära; praegu hakkab ta küll jälle vähehaaval nähtavale tulema. Kunstiliselt arvesta-tavas chitustegevuses on viimaseil aastail ener-gilisem olnud riik, kuid kahjuks ei ole seni riiklikke chitisi nimetamisväärselt kaunistatud skulptuuriga ega maaliga.

Tahaks muide öelda, et igakord pole pari-mad majanduslikumad tingimused kunsti eden-danud. Teiselt poolt aga on selge üks tõik: meie kultuur ei saa üldse edeneda enne, kuni meil ei teki ressurside ja jõudude üle-

Johannes Aavik: Keeleküsimusist

„... Iga kultuurkeelega ideaaliks on fiksee-rimine, kindlaskujunemine. See on ka mi-nu tegevuse eesmärgiks. Teiselt poolt ei saa ma aga nõus olla rea ametlike keelenditega, mis on tarvitusele tulnud „Õigekeelsus-sõna-raamatu“ kaudu. Vahetegemine on siin küll suurelt osalt maitse keele, mitte matemaati-line eritlemine. Isegi keeleteadus jätab siin sagedasti lahenduse andmata; põhiotsustajaks jääb intuitsioon ja maitse. Ametlikule keelele heidaksin ette kõigepealt ta kalduvust liig-sele lühidusele, kuigi keeleuendus algat-as selle tendentsi. Ometi mõjuvad halvasti uudsed lühendid nagu *ave* (avamine), *kohe*, *surme*. Ka sõnajärje suhtes olen vanameelsem võrreldes O. Looritsaga. Kolmandaks võib „ametlikule keeleuendusele“ ette heita liigset tuletamismaaniat, mis ilmneb eriti J. V. Veske tegevuses. Selle vastu kuul-dub juba üldistki nurinat.

Oleks otse õnnetus, kui praegune ametlik keel jääks maksuma kõigi oma detailidega. Ta ei võimalda head stiili ega kujuta enesest rahvuslikku aaret. Olen küll ametlik isik hari-dusalal, kuid tunnen kasvavat viha ametliku keele väärvormide vastu.

Kirjanikest tarvitavad mõned uuendusi enne nende ametlikku fikseerimist; sääraseist kunsti-päraseist uuendusist võib loota, et nad tulevad tarvitusele. Üksiksõnade vastu muide ei aval-da ametlik keel säärast survet kui uuenduslike vormide vastu. Üldiselt aga alistuvad kirja-nikudki — osalt korrektorite survel — liiga kergesti ametlikule keelele. Peale selle teevad nad lausa vigu. Praegusel üleminekuajal nõuab keeles kodunemine erihuvi ja spetsiaalset õpi-ngut; seepärast peaksid ka kirjanikud keeleküsi-musisse rohkem süvenema. Pärastine fikseeri-tud õigekeel hakkab tarvitaiaile ise kergemini külge. Praegu on aga meil keeleprobleem veel väga terav. Mul on hirm lugeda nüüdsed eesti raamatut ta keelete maitsetuste pärast; vä-hemalt hoidun ta ostmisest. Ma ei pea end ek-simatuks ja küsin tihti nõu teistelt keeletees-

jääki. Seda ei asenda kiirustamine ega hä-datöö. Isegi algeliste rahvaste — metslaste — kunst tekkis jõudeajal. Kahjuks ei võimalda meie praegused kunstile kulutatavad summad ulatuslikumaid töid, mis lubaksid kunstnikul pikemat aega kavatseda ja katsetada. Nii ol-lakse tellimiste täitmisel sunnitud tegutsema „peost suhu“. Seda probleemi illustreerib anekdoot kunstnikust, kes koera portree jooni-tamiseks tegi terve aasta harjutusi, kuigi ta joonistuse enese skitseeris mõne minutiga. Eriti püsivusele ja üldtähtsusele pretendeerivas kunstis on määratu suur tähtsus ettevõlmistu-sil ja kavatsusel. Kavatsemisaeg ei tarvitse isegi tähendada töötamist; tihti peab ootama ideid. „Mõtet ei saa välja mõelda.“

telt. Kus aga olen oma seisukohas kindel, seal enamasti lähevadki minu valitud sõnad tege-likkuses läbi.

Kõigele vaatamata loodan siiski, et meie kee-le olukord paraneb. Meil on keeleküsimustega tegutsetud kahjuks liiga vähe ja loult; keele-ajalugu jääb ju hoopis teiseks asjaks kui õige-keelsus ega anna sellele palju lahendusi. Iga-takes tuleb praegu juure keeleküsimusisse sü-venenud noori. Minu nõrdimustunnet jagavate inimeste hulk kasvab!

1914. aastal alustatud keeleuendus-sõjakäigu eesmärkidest pole praeguseni kätte võidetud kuigi palju. Siiski on juba tunnustatud sõnade kunstlik loomine — isegi kooligramma-tikais. Säärast põhimõtet pole teadlikult arenda-tud üheski elavas keeles, nii et see jääb meie omapärasuseks ja seletub meie keele kultuuris-tumise ajalise hillsusega. Uuendusuudeist on läbi lõõnud ka 5—6 morfoloogilist muudatust, kuigi siin uuendusi ei tarvitata järjekindlalt. Neist on tähtsamad *i*-superlatiiv, *uma-reflek-siiv*, *e*-osastav mitmuses (*pro a*). Sõnajärgi uuendamisel eestipärastamisel on mindud liial-dusteni samuti kui lühendamisel. Miks peab näiteks „teadumine“ asemel hakkama ütleva „teadmus“?

Partiitsipide lühendusest (*-t*, *-tet*, *-nd*) ei ole ma praegu esijoones huvitatud, kuigi ma pole sellest nõndest ka loobunud. Säärased suured küsimused ei vanane. Ulatuslikumad keelere-formid lähevad tihti läbi ühenduses suurte poliitiliste uuendustega ja murrangutega; nii võib keelekultuurilegi palju loota mõnest uuest eest-luse tõusust. Eesti rahva õnnetähese usun müstiliselt; mu usku on kinnitanud see, et seni on keeleuendus peaaegu võitnud ikka parim.

Praegusist üldisist taotlusist ei meeldi mulle liigne naiivne purism. Võõrsõnul võib olla esteetiliselt ja praktiliselt väärtusi, mille hülgamine pole kellegi teene rahvuslikkusele.

Keeleviletsuste lahendust ootan suurelt tule-vaselt kirjanikult, kes võiks iseseisvalt oma keelt üldsusele ette kirjutada!“

Uusi raamatuid ja näidendeid

Autorikaitse Ühingu kirjastusel on ilmunud järgmisi näidendeid:

Tõnis Braks: *Võsavennad.* Küla-komöödia neljas vaatuses.

Tegelasi on sel teosel mõõdukalt — 9 nimelist, selle tõttu teose maal ettekandmiseks erilisi raskusi olla ei võiks. Ka dekoratsioon on võrdlemisi lihtne. Teos on sisuliselt lõbus jant, kus nühästi sõna- kui ka situatsioonikoomikat on ohtrasti. Sõnastus on täiel määral rahvapärane. Psühholoogilisi komistusi ei esine. Kirjanduslikku väärtust sel näidendil ei ole ja nähtavasti autor sellele ei pretendeerigi. Ometi võib „Võsavennad“ hea eduga asendada importkaupa sel alal. Võistluses ei jää ta põrmugi maha Arnold-Bachi, Kotzebue j. t. samalaadseist naljamängudest.

Elmo Ellor: *Naismetsavaht.* Rahvatükk 3-es vaatuses.

See näidend evib peagu sama arvu tegelasi nagu eelminegi, ka dekoratsioonides pole erilisi raskusi. Kuid sisuliselt on teos pinevuseta ja paiguti äärmiselt naiivne. Tegelaste kõnekeel on kohati õnsalt pateetiline. Sisaldab „luulelist“ monoloogide, mis on täiesti ebaelulised ja võltsid. Psühholoogiline usutavus puudub üksikute kujudes. Lõpplõhetus on „karvupidi“ välja kistud ja seepärast jätab tükk lastenäidendi mulje. Mitte ei saa aru, mis sunnib Arvedit teose lõpul oma patte üles tunnistama. Võib-olla sel näidendil oleks võinud menu olla aastat kolmkümmend tagasi.

Kaarel Ird: *Võitlejad kodu eest.* Näidend viies pildis.

Nimelisi tegelasi on selles näidendis maalavade jaoks liialt palju — 16. Ka lavapilt on palju — nimelt neli — nüüsiis on näidend väikelavadele ettekandelt raskusi sünnitav. Üksikud pildid on üsna huvitavalt üles ehitatud. Teos kannab pisut skitsi laadi, puudub küllaldane süvenemine peategelaste hingeall. Selle tõttu jäävad mõned kujud ähmaseks ning nende teod vähe motiveerituks. Näiteks Mari kuju. Miks ta Juhanist viimases pildis esiteks loobub, jääb meile seni mõistmata, kuni ta seda lõpuks ise ütleb. Ja siis me enam ei anna ta ütlusele vajalist kaalu, ei taha teda nagu hästi uskuda, sest me pole seda varem märganud. Autoril tundub puudustele vaatamata draamatilist närvi olevat.

Juhan Jaik: *Sinep ja sool.* Näidend kolmes vaatuses.

Tegelasi on siin paras arv, vaid 8 kandvat. Dekoratsioon on äärmiselt lihtne — üks talutuba. Näidendi keel on jaigilikult lopsakas ja lavalt hästi kõneldav. Teoses leidub üsna ohtrasti koomilisi situatioone ja ütlusi, nii et näidend vähi-

malt nalja sisaldab. Tüüpides pole palju uut antud, välja arvatud Jaani, tolle külapoeedi, kuju. Viimane vaatus oma vägivaldse lahendusega on ebaõnnestunud, võib meid, nagu see Jaigi juures tavaline, võimatuste maailma. Oti ja Ilme kujud ei ole psühholoogiliselt usutavad, eriti viimane oma liiga agressiivse kosimisega. Isegi Shaw' Ann („Inimene ja Üliinimene“) pole nii ettevõtlik. Liiga lihtsaks teeb autor kirjaniku kutse, pole muud tarvis kui kõnni adra taga ja siis vahete-vahel, puhkuse ajast, muudkui kirjutaja — ning auhindu tuleb robinal.

August Mälk: *Danakurja vokk.* Näidend 6 pildis. A. Mälgu novelli järele lavale seadnud Paul Sepp.

Osalisi on vähe, kuid osad on raskemini mängitavad kui eelmises näidendis. Ka dekoratsioon on palju, seepärast on väikelavadel teose ettkandmine liig raske. Oma lühikese kestuse tõttu (üks tund või pisut üle selle) pole ka suurematel lavadel temaga palju peale hakata. Mälgu tüüpipe loomise oskus, eriti ranna miljööst, on tuntud. Sepa dramatiseering on laitmatu, kuna sündmustiku põnevaimad momendid on kõik välja toodud. Keel lavaline ja lihtne.

Arnold Sepp: *Päikese poole.* Näidend kolmes vaatuses.

Tegelaste arv ei tohiks väikelavadele ettekandmiseks raskusi teha (arvult 11 kandvat), ka dekoratsioonid mitte. Keeleliseltki pole teos halb, kuid midagi uut ideeliselt ta meile ei ütle. Ei saa autori juures eitada teatavat draamatilist annet, leidub üksikuid toredaid stseene, nii esimeses kui ka teises vaatuses — näiteks Tilli ja Adamsoni tüli ning Kalla ja Sõgeli valetamisvõistlus, kuid näidendi ülesehitus lonkab. Autor ei tee vahet vajalise ja mittevajalise vahel, seepärast on noorema Ainsoo surm täiesti asjatu. Sepp on nähtavasti traagilise lõpuga tahtnud teosele kaalu lisada. Kõik see võib ju elus juhtuda, ja mõnikord näemegi, kuidas koomilisele olukorrale vahetult järgneb traagiline, kuid näidendi kohta on maksivad teised nõuded kui elu kohta. Näidendi tempo ja elu tempo ei kata kunagi üksteist. Seepärast seab autor vanema Ainsoo lavalt üpris raske ülesande ette. Üleminek lõbutundest norutundesse on liialt järsk ning näitlejale jäetakse liiga vähe aega kurbusesse süvenemiseks.

R. Sirge: *Äri huvides.* Näidend kahes vaatuses.

Tegelasi on selles näidendis kümne ümber, kuid ainult paaril neist on kandvamad osad, nii et väikelavadel sellest küljest suurt karta pole. De-

koratsioon on pisut raskevõitu. Tegevustik on kehv. Näidend tundub selle teose tarvis liialt suur sõna olevat. Tänavapilt oleks piisavaks nimetuseks. Kaheks vaatuseks jagamine pole millegagi põhjendatud. Dramaatiline element puudub täiesti, õigemini too konflikt teoses on niivõrd väikese tähtsusega, et selle tagajärgede kartmine vihameeste lepitusele ei taha viia. Lühidalt: novell dialoogivormis.

A. Tamm: *Ihnur*. Näidend 3-es vaatuses, 4-ja's pildis.

Tegelasi arvult 11, ülearuseid ei ole. Dekoratsioon väikelavadele ülepääsmatuid raskusi sünnitada ei tohiks. Ihnuskoi Matt Marrasele on liiga paksult värvi pandud, tal puuduvad positiivsed jooned absoluutselt. Seetõttu kaotab näidend usutavuse, kuigi mõni kõrvaltegelane on võrdlemisi oskuslikult joonistatud. Autor isegi ei oska Mati ebainimlikkust enam taltsutada ja seepärast laseb ta tal näidendi lõpul vaid poja süüdistava

vilgu all kokku variseda. Liialt naiivne lahendus. Näidendi vooruseks on ülearuse puudumine, kuid see ei vabanda veel liialdamist. Autoril tundub lavanärvu olevat.

A. Teppan: *Parun süütepommiga*. Näidend 3 vaatuses.

Tegelasi 8, nende hulgas pole ühtki rasket rolli. Ka dekoratsioon pole liiga keeruline. Keel rahuldab, kuigi see erilise lopsakusega kiidelda ei saa. Teose ideeline külg on ju „õilis“, kuid selle läbiviimine nõrk. Autor pole vist oma tegelaste psühholoogilisele usutavusele mingit rõhku pannud. Nii on Jaagu ja ta poja kujud kuidagi mõistmatud ning selle tõttu ei oma nad liha ja verd. Ka sakslased on ülearu „omapäraselt“ nähtud. Erukiindralist on tehtud mingi kultuuritu mürakaru, komplimentiks see kuju meie kaitseväljale küll pole. Koomika tekitamise võtted liiga naiivsed.

L. S.

Teatrite töomailt

ESTONIA

Hooaja avamisest — 12. septembrist — kuni novembri keskpaigani võib Estonia märkida õige arvuka kogu uuslavastusi. Drama alal on esitatud Schilleri „Wilhelm Tell“, W. Somerset-Maughami „Peavõit“ (Sheppy) ja 15. novembril Hella Vuolijõe „Niskamae naised“ — Helsingi Rahvateatri direktori magister E. Salmelaise lavastusel. Viimane näidend, mis otse laviinina on vallutanud peaaegu kõik Soome teatrid ja on tunginud lavalt välismailegi, tohiks osalt kuuluda otsekui eesti oma repertuaari — seda niihästi ta autori rahvuselt kui ka temas kujutatud soome talupoja-kultuuri suhtelise läheduse tõttu meie vastavale miljöole.

Operest on seni uudselt lavale tulnud Mozarti klassikaline „Võlulflööt“ ja ta vastandina Puccini „Boheem“, millele publik on suhtunud õige soojalt. Operetidest on toodud L. Falli menukas „Lõbus talupoeg“ ja 10. novembril I. Kálmáni uudisteos „Keisrinna Joséphine“.

Balleti alal on suure menuga kestnud möödunud hooajast päritud „Pähkli-pureja“ etendused. Detsembri algul jõuab see Tšaikovski muusikaga ballett oma juubeliõhtuni — 25-nda etenduseni. Tähelepandaval määral esineb tantsutrupp muide ka „Keisrinna Joséphine“i“ kahes pildis.

Tulevikukavas on Estonial sel poolaastal ette nähtud kõigepealt eesti kutselise teatri 30 aasta juubeli pühitsemine kahe meie vanema rahvatüki lavaletoomisega. Need on J. Kunderi „Kroonu onu“ ja A. Kitzbergi „Pila Peetri testament“. 20. detsembri paiku tuleb esietendusele ungarlase J. Zilahy näidend „Päike paistab“, mis käsitleb peamiselt maaharitlaskonna elu. Hooaja teisel poolel täidaksid sõnalavastuse repertuaari peamiselt algupärandid — Estonia näidendite võistlusest saadud teosed. Võistluse tulemused kuulutatakse välja hiljemalt 1. jaanuariks, kuid juba nüüd võib ütelda, et võistlusele saadetud 100 näidendi hulgas (arv on täpne!) leidub nii mõnigi lavastamisväärt.

Operi alal valmib uudiseid veebruari alguseks, millal Varssavi konservatooriumi õppejõu prof. Frescheli lavastusel tuleb etendusele Monjuszko „Halka“. Aprillis jõuaks publiku ette Meyerbeeri „Hugenotid“. Mõlemas operis on ette nähtud ka balletipildid.

Operetidest võetakse kõigepealt käsile P. Abrahami uudisteos „Dšainach“, mis pidi materjalide viibimise tõttu oma koha järjekorras loovutama „Keisrinna Joséphine“ile“. P. Abraham on meil ja mujalgi saavutanud oma operetidega peaaegu nüüsam suure menu kui temast vanem meister Kálmán: meenutatagu vaid „Viktariat ja

„Kandle“ teatritegelaste kogu 10. juubeli-hooajal

ta husaari“, „Savoy balli“ ja „Havaii lille“. Nagu P. Abraham üldse armastab eksootikat, nii ka „Dšainach“ mängib pooleldi Hiinas — ja pooleldi Pariisis. Sellele vastavalt vaheldub ka muusika stiil. Oma ehituselt kuulub „Dšainach“ moodsate „lavastuslike“ operettide hulka.

On lootusi saada kord jälle algupärast operetti. Nimelt valmistab E. Tomsoni veel ristimata libretole muusikat Priit Aarna (Rossmann), kes on saanud tuttavaks operettide „Igavene legend“ ja „Tütarlaps kodumaata“ muusika autorina.

Estonia aina poolehoidu võitev balletitrupp valmistab detsembri lõpuks etendust kahest palast. Need on daanlase L. Nielsen „Lanschmi“ ja prantslase Drigo „Flora ärkamine“.

Uutest jõududest on novembris külalisena „Keisrinna Joséphine“ dekoorsioonid valmistanud senine Vanemuise dekorator V. Haas. On lootust seda jõudu tulevaks aastaks püsivalt Estonia teenistusse saada. Ooperi „Boheem“ lavastas külalisena H. Uuli. Näitlejaist-külalisist töötavad draamatrupis kaasa õige mitmed: Liina Reiman, L. Lindau, R. Aarma.

DRAAMASTUUDIO

Kaks suurt surematut, Shakespeare ja Molière, kelle looming ei näi kartvat ajahammast, ei ole võõrad meie lavadel, Aeg-ajalt lavastatakse siin-seal mõni nende titaanide surematu lavateos.

Kuna Shakespeare'i looming haarab inimhinge traagilise poole, siis Molière'i looming käsitleb inimhinge koomilist külge. Kokku teevad nad terviku. Mõlemad suured inimhinge tundjad, nad kujutavad inimhinge põhitunde, põhipsiühikak ja põhi-karaktereid. Seepärast ei igane nad ega vanane. Inimese hing ei muutu nii kergesti.

Jean Baptiste Poquelin, kirjaniku- ja näitlejanimega Molière, sündis 15. jaanuaril 1622. a. Pariisis, rändas näitlejana ja rändteatri juhatajana provintsis ringi ning asus 1658. a. Pariisi. Suri 17. veebr. 1673. a. sealsamas, pärast „Ebahaige“ („Le malade imaginaire“) neljandat etendust, milles ta ise mängis Argani osa. Molière'i peateoseist võiks nimetada: „Le misanthrope“ (1666. a.), „Le Tartufe“ (1667. a.), „L'avare“ („Ihnus“) (1668. a.) ja „Le malade imaginaire“ (1673. a.). „Ebahaige“ on Molière'i kergemaid komöödiad, komöödia-balletiks nimetatud, eriti just vaatuste vahele paigutatud mitme intermeediumi tõttu.

Molière on tugev oma karakterikujutamise tõttu. Nõnda osutub ka „Ebahaige“ tugevaks karakterikomöödiaks. Eriti huvitav probleem „Ebahaiges“ on kujutus- ja sugereerimisvõime mõju iseloomule ja psüühele. Peaosalises Arganis näeme, kuidas

täiesti terve mees kujuteleb end haigeaks arstide ja apteekrite sugestiooni all. Arganil on ebatavaline usk arstidesse ja arstimeisse. Seda kasutavad arstid ja apteekrid omakasuliselt, pannes Argani uskuma, et ta on puruhaige ja elab ainult veel arstide armust. Nõnda muutub terve mees arstide ja apteekrite lüpsilehmaks.

Et Molière siin arstidele kõvasti pihta annab, see on selge. Et Molière'il arstide ja nendega seotud ebausuga juba varem on tegemist olnud, seda näitab „Ebahaige“ tekstki, nimelt Argani repliik, alates „See teie Molière“... jne.

Kuidas Molière „Ebahaige“ komöödia käigus Argani arstide küüsisst vabastab, seda nähakse näidendi käigust. Lubatagu tähendada, et selleks on Molière'i poolt kasutatud maskide teatri võtteid. Kuigi siin reaalsüüholoogia vahest soovida jätab, tasutakse seda rikkaliku mängulise elemendiga.

Lavastus on tehtud hoolika ja asjatundliku käega Paul Sepa poolt, tantsuline osa Gerd Negro garanteeritud väärtusega. Peaosades A. Mägi — Argan, Ly Lasner — Toi-
nette j. t.

TÖÖLISTEATER

Töölisteatri tegevus 1936/37. a. hooajal areneb rahuldavalt. Kuni 9. novembrini on antud 76 etendust, mida on külastanud 27.308 inimest (keskmiselt 360 inimest etendusel) ja mis andsid tulu Kr. 14.186.49 (keskmiselt etenduselt Kr. 185.08). Uusi lavastusi on antud 4 ja vanu korratud 6. Uutes on erilise menu osaliseks saanud A. Mälu ja A. Särevi „Öitsev meri“. Näib, et „Öitsvast merest“ kujuneb järjekordne lüöknumber, mis püsib mitu hooaega repertuaaris. Väga hästi on läinud ka M. Trigeri „Õnnelik abielu“ ja M. Raua „Kirves ja kuu“. Vanast repertuaarist jätkub „Tütarlaps tänaval“, „Kraavihallide“ ja „Tagahoovis“ lakkamatu menu.

Viienda lavastusena tuleb 26. novembril välja W. Shakespeare'i tragöödia „Othello“, millega A. Särev ühtlasi tähistab oma 10-aastast kutseelset lavategevust. Lavastab A. Särev ja esineb ühtlasi ka peaosas.

„Othello“ lavastuses on mitmeti kõrvale kaldunud senitest traditsioonidest. Juba Shakespeare'ile oli nähtavasti ajalooline ja rassiline element ainult tagapõhjaks, raamiks, kus arenes täiesti inimlik ja kaasaegne draama. Ei ole vähimatki põhjust ka nüüd „Othellos“ näha muud kui kaasaegse inimese realistlikku draamat. Hoopis kõrvalise tähtsusega on asjaolu, et Othello põlvneb „mitteaaria“ tõust. Shakespeare on käsitelnud teda suure ja õilsa inimesena, milline asjaolu ei anna õigust teda tõlgit-seda mingi metslasena, nagu seda seni enamasti on tehtud.

„Othello“ ettevalmistamise juures on Töölisteatri trupp kauemat aega täie in-nuga tööd teinud ja on loota, et see töö ei jää tulemusteta.

Kuuenda lavastusena valmib 17. detsembriks H. Vuolijoe „Põlev maa“ A. Särevi lavastusel. „Põlev maa“ viib meid 1905. a. revolutsiooni keeristesse. Haaravalt on selles kujutatud rahva võitlust oma rõhujate vastu ja karistussalkade tegevust. Kuid välised sündmused moodustavad ainult draama tagapõhja. Draama peaaimeks on perekondliku ja apoliitilise naise ümbersündimine revolutsioonitules omamoodi revolutsio-nääriks. Ühtlasi näidatakse selles ka Balti aadli teist poolt, küll haruldast ja erand-likku poolt, doktor Nordheimi näol. Draama on kirjutatud suure pingega ja põnevus-ega — ning sellest on loota head lavateost. Möödunud aastal mängiti seda menukalt Tampere Töölisteatri ja see sai Soome ajakirjanduses väga kiitvate arvustuste osaliseks. Käesoleval hooajal on see ka Helsingi Töölisteatri repertuaaris.

Januari keskel või teisel poolel tuleb esietendusele Nõukogude Vene noore au-tori N. Pogodini „Aristokraadid“, milline draama Nõukogude Liidus on saanud harul-daselt suure tähelepanu osaliseks. Sel on mõndki ühist M. Gorki tuntud draamaga „Põhjas“, kuid selle tüübiga on veelgi värvirikkam ja mitmekesisem ja üldine elu-suhtumine kirkalt optimistlik.

„Aristokraatide“ lavastamine on vist raskeim ja pingutavam ülesanne, mis Töölisteatri kunagi on täita olnud. Selleks tuleb tööle rakendada kogu trupp. La-vastab P. Põldroos.

Veebruari esimesel poolel tuleb välja A. Adsoni uus komöödia „Karu läheb mee löksu“. Veebruari lõpuks valmib Kunderi „Kroonu onu“, mida pikemat aega muu töö kõrval ette valmistatakse. Märtsi esimesel poolel peaks saama esietendusküpsiks Brecht-Weilli „Kolmekrossiooper“. Kaalumisel on veel paari uue algupärandi võtmine käesoleva hooaja repertuaari.

„SÄDE“ TEATER VALGAS

Pildid: 1 ja 2) O. Indigi „Inimene silla all“, 3) dekoraator K. Rooleid, 4) O. Luts - A. Särevi „Tagahoovis“,
5) näitejuht F. Pettai, 6 ja 7) Ch. Dickensi „Kilk kolde!“

R. Török-T. Emödi „TÜTARLAPS TÄNAVAL“ Kuressaare teatris
Näitejuht — R. Kuljus. Pildil I vaatuse 1. pilt

NARVA TEATER

Käesoleval hooajal on Narva teater lavastanud juba kolm uut näidendit: A. Kallase „Mare ja ta poeg“, A. Mälgu „Mees merelt“ ja A. Korneitšuki „Platon Kretšet“. Möödunud aasta repertuaarist on kantud ette O. Luts-A. Särevi „Tagahoovis“ ja O. Indigi „Inimene silla all“. Nii „Tagahoovis“ kui ka „Inimene silla all“ on Narvas eriliselt läbi löönud ja arvatavasti püsivad veel mõnd aega repertuaaris. Käesoleva hooaja lavastustest on suurima menu osaliseks saanud „Mees merelt“. „Platon Kretšet“, mida senini on ette kantud kolm korda, töötab samuti kujuneda tõeliseks tõmbetiikiks.

Võõrusetendusi on teater annud tähelepanudavale eduga Jõhvis ja Rakveres O. Indigi näidendiga „Inimene silla all“. Võõrusetendusi Virumaal püüab teater edaspidigi korraldada, nii kuidas seda lubab aeg ja võimalused.

Ettevalmistusel on E. Kálmáni operett „Tsirkusprintsess“ ja R. Töröki ja T. Emödi näidend „Tütarlaps tänaval“, millest rambivalgust näeb „Tsirkusprintsess“ arvatavasti 26. novembril ja „Tütarlaps tänaval“ detsembri keskel. Sellele järgneb H. Vuolijoe „Niskamäe naised“.

19. novembril korraldatakse näitleja-lavastaja A. Lääne 15-aastase lavategevuse mälestusetendus O. Indigi näidendiga „Inimene silla all“.

A. Lääne on kõik need 15 aastat töötanud Narva teatris ja on läbi elanud kõik Narva teatri mured ja rõõmud. Ta on olnud esimesi pioneere, kes moodustasid „Võitlejas“ püsiva näitetrupi, millest võrsuski praegune Narva teater. A. Lääne on esmaajoones suur töömees. Oma püsiva ja järjekindla tööga on ta tõusnud meie näitlejaist parimate hulka. Oma tagasihoidliku iseloomu ja intelligentse esinemisega on ta võitnud täielise poolehoidu nii laval kui seltskonnaski.

Professor Soltessi osa tõlgitsemine näidendis „Inimene silla all“ kuulub ta parimate kunstiliste saavutuste hulka.

„SÄDE“ TEATER VALGAS

Valga „Säde“ teatrimaja on üks neist hooneist, mille kivid on kokku kantud meie ärkamisaja hoo ja vaimustusega ning kust rea aastate kestes rahvale on osaks saanud palju vaimu ja valgust. „Säde“ teatrimaja valmis 1911. aastal ning saali ja näitelava avaruselt on ta meie provintsiteatrist üks õnnelikemaid.

Aastate kestes on selles hoones tehtud töö kannud hulga sädemeid rahva sekka.

1924. aastal tekkisid tegelaskonnas aga lõhed ja selle tõttu likvideerus asja-
armastajaist koosnev teater, kes tol aastal kutselise näitejuhi C. Treumundi juhatusel
oli annud päris häidki lavastusi. Selle järele sõlmiti „Säde“ seltsi poolt lepingud Va-
nemuse ja Endlaga, kes andsid külaskäiguetendusi, kuid paariaastase katsetuse järele
ebaõnnestus seegi ning siis tuli vaikus teatrilu, mis kestis kuni 1933. a. sügiseni.

„Säde“ seltsi ringkond suhtus teatrilu küll väga heatahtlikult, aga ei soovinud
astuda teatri asja korraldamise etteotsa, mistõttu teatritegelaste nooremas generat-
sioonis võeti üles mõte asutada teatriühing, kes siis kontaktis „Säde“ seltsiga teatrilu
„jalad alla ajaks“. Mõte sai teoks ja 1933. aasta sügisel „Säde“ seltsi ja Valga teatri-
ühingu vahel sõlmitud kokkulepe võimaldaski avada teatriühingu poolt esimese hooaja.

Kolm aastat kestis pingutav töö, millise aja kestes on olnud õnnestumisi ja
ebaõnnestumisigi, kuid üksmeelse töö viljana võidi 1936. a. sügiseks välja jõuda organi-
seeritud näitlejaskonnaga teatriks.

Märkida võiks selle aja kestes õnnestunumate lavastustena: J. Mihäli — „Olen
26-aastane“, M. Pagnoli — „Eluaabits“, T. Pakkala — „Parvepoisid“, A. Kitzbergi —
„Kauka Jumal“ ja „Püve talus“ (Ants Lauteri lavastusel) ja operetidest Zelleri —
„Linnukaupleja“.

Nüüd, 1936. a. sügisel, algas Valga teater oma tööd sihikindlusega ja kõige pa-
rema usuga. Kui senine töö kannatas väga tugevasti juhuslikkuse ja kobamiste all,
siis uus, alatud hooaeg annab kindla väljavaate õnnelikumale tööle, sest tänu näite-
kunsti sihtkapitali toetusele võidi käesolevast hooajast palgata teatri teenistusse kutse-
line näitejuht, missugusele kohale asus hra F. Pettai Narva teatrist.

Hooaja avaetendus toimus 20. septembril, millal lavastati Otto Indigi „Inimene
silla all“. Sellele on seni järgnenud Ch. Dickensi „Kilk koldel“ ja A. Särevi dramati-
seeringud „Tagahoovis“ ja „Õitsev meri“.

Hooaja esimesel poolel tulevad veel lavale R. Töröki ja T. Emödi „Tütarlaps
tänaval“ ja operett „Dolly“.

Valga on piirilinn ja seetõttu vajame siin tugevat rahvuslikku kollet. Teater
pühendab selleks kogu oma jõu. Usume, lootuses õnnistusele, et Valga teater sammub
vastu järjekindlale tõusule.

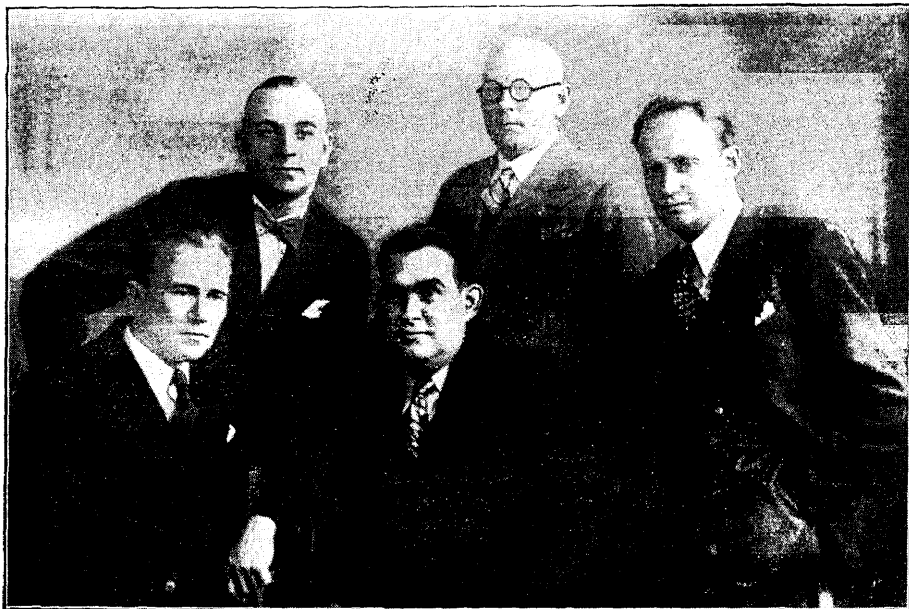
KANNEL

„Kandle“ teater elas oktoobri lõpupäevil üle pidulikke silmapilke, kuna täitus
10 aastat teatri tegevusest. 10. a. juubelit tähistati 24. ja 25. oktoobril. Juubelipidus-
tuste raskuspunkt langes 24. oktoobriks, millal peeti pidulikkaktus ja anti pidulikk
juubelietendus. Juubeliaktusest ja -etendusest osavõtt oli väga elav. Külalisi Võru
teatri juubelile oli kogunenud teistest teatritest, maateatritest Võrumaalt j. m. Esi-
mest korda „Kandle“ teatri ajaloos omistatis teatrilu tähelepanu ka meie riigijuhid ja
nii saabus rohkete tervitustelegrammide ning õnnesoovide hulgas tervitustelegramme
ka riigivanem K. Pätsilt, kaitseväge ülemjuhataja kindral J. Laidonerilt, haridusminis-
ter kol. A. Jaaksonilt j. t. Juubelietendusena lavastati vanameister Aug. Kitzbergi
draama „Libahunt“ teatri üldjuhi August Toropi kunstilisel juhtimisel. Senine töö kin-
nitab, et Võru teater on suuteline täitma kutselise teatri ülesandeid. Arvustus ajakir-
janduses ja publiku hinnang kinnitab seda.

Töö „Kandle“ teatris on hooaja hakust alates läinud edasi endiselt intensiivsuse
tähe all. Mitte üksnes Võru linna teatripublikut pole „Kandle“ teater toinud lavalt
vaimutoiduga, vaid eriline tähelepanu on pühendatud ka maakonnale ja naaber-maa-
kondadele. Petseris anti külastusetenduseks R. Töröki ja T. Emödi „Tütarlaps tä-
naval“, mis leidis väga sooja vastuvõtu ja saalitäie publikut. Maakonnas on „Kandle“
teater seni sooritanud seitse külaskäiguetendust. Kõikjal, kus „Kandle“ teater on esi-
nenud, on osavõtt olnud väga rohkearvuline. Alatasa tuleb „Kandle“ teatrilu maakonna
paljudest nurkadest palveid, et see tuleks ka sinna oma külakostiga. Külastusetendusi
korraldatakse järje- ja plaanikindlalt ning hooaja lõpuks antakse igas Võrumaa suure-
mas keskuses vähimalt üks etendus. Nii võib kindlasti ütelda, et „Kandle“ teater
teenib kogu Võrumaad ja naaber-maakondigi, mispärast Võru teater võib kanda ka
julgesti Lõuna-Eesti teatri nime.

Kuna „Kandle“ teater seisab praegu asjatundlike ja teovõimsate inimeste juhti-
misel, siis pärast 10 a. juubelit uude aastakümnesse astudes seisab tal kahtlemata ees
õilis tulevik.

21. novembriks valmib esietenduseks Eero Pärgmäe lavastuses A. Korneitšuki
„Platon Kretšet“.

„Kandle“ teatri valitsus juubeliaastal

Aug. Torop — üldjuht. J. Murro — nõukogu esim. Eero Pärgmäe — kunstiline juht. Victor Krull — kassapidaja. Aug. Tammisaar — talitusjuht

KURESSAARE

Hooaja kolmanda sõnalavastusena tõi Kuressaare teater lavale Rud. Töröki ja Th. Emödi „Tütarlaps tänaval“, mille esietendus oli 24. okt. s. a.

Enne veel kui „Tütarlaps tänaval“ sai näha Kuressaares rambivalgust, kahtlesid mõnedki, kas ta leiab vastuvõttu, arvestades väikelinna publiku maitset ja mängu sündmustikku. Kuid need kahtlemised haihtusid, sest nii esietendus kui ka korduvad etendused on leidnud haruldaselt sooja poolehoidu vaatlejailt.

„Tütarlaps tänaval“ oli näitejuhi poolt toodud lavale oludekohase rakendusega. Peategelase Mizzi lavaline kujundamine oli usaldatud Adja Kuljus'ele, kes väljendusriikka ja hingestatud esinemisega võitis üldise poolehoidu. Samuti väärib märkimist S. Koževnikov — Stellana.

Praegu on teatril kibe töö Aug. Kitzbergi „Kauka jumalaga“, mille esietendusega 21. nov. s. a. Kuressaare teater tahab märkida pidulikult eesti kutselise teatri 30 a. juubelit.

Sellele järgneb operett „Orlov“, millega jõutakse valmis detsembri alguseks.

Eduard Sirk

Vahelugemisi möödunud aegadest

„Õndsalt“ tsaarirajal polnud ringreiside puhul näitetruppidel eravagunit kasutada nagu nüüd. Sellest hoolimata korraldas Vanemuine igal kevadel pikema ringreisi, mis kestis oma 5 või 6 nädalat. Pärast etendust tuli tihti 20—30 kilomeetrit logisevaid töövankreid lähimasse raudteestaama kolistada ning seal veel 3—4 tundi oma

pampude otsas tukkudes ja külmetades rongi oodata. Rongi saabudes tormati rüsinal mõnesse tühjemasse III klassi vagunisse ning tehti seal end võimalikult „laiaks“. Müral ja „vabamõttelistel“ kalambuuriidel polnud otsa ega äärt. Rahuarmastajad ja „moraalsemad“ kaasreisijad poetasid varsti naabervagunisse. Tihti õnnestus sel

teel tervet vagunit „eraks“ teha. Järgmistest jaamadest pealetulijad suitsetasime oma „eravagunist“ järgmise trikiga välja. Kui uustulnuk juba rahulikult rongi edasi tormates aset oli võtnud, siis hakkasid lähemal-istujad teda vaikselt, aga väga süngete nägudega üksisilmi fikseerima. Kui siis see vaeseke oma pilgud abiotsivalt teiste „kaasreisijate“ poole pööris, siis juba fikseeris teda „hirmsate löustadega“ 15—20 paari silmi. Seisukord muutus põnevaks. „Ohvri“ seljatagant antud salamärguande peale käristas äkki õhku ühine metsik naeruplahvatus. Järgmise salamärguande peale lõppes järsku naer ning surmõsiste nägudega puurisid kõikide silmad jälle uustulnukat. Nüüd oli talle selge, et ta on sattunud hullude vagunisse. Järgmise jaama lähedal hakkas ta teeskleva mahaminejat, kuid rongi peatudes hiilis ta salanahti mõneste teise vagunisse. Ornama soo juures õnnestus see trikk harilikult saja-protsendiliselt.

*

Meenub episood enamlaste võimutsemise ajast 1917. aasta sügisel. Rühm Vanemuisest lahkunud näitlejaid töötas tookord „Pandoriinis“ (praeguses Tõõlisteatri majas) „Rahvateatri“ nime all. Aeg oli väga ärev. Üksine teatritöö oli häiritud. Tuli korratada rahva lõbustuseks segaeeskavaga õhtuid. Eriti suur menu oli päevakajalistel kupleedel. Enamlased olid Toompea okupeerinud ja I Eestri polgu laiati saanud, kupletistid „Rahvateatri“ andsid aga edasi võimumeestele pipart. Ei hoolitud ka erateel saadetud hoiatustest, vaid jätkati samas vaimus, sest tänu peamiselt salvamistele olid saalid tungil täis ja ovatsioonid müristavad. Kuid siis tuli „oblaava“. Ühel säärasel segaeeskavaga õhtul oli terve võimumeeste staap varakult kohal. Ilmunud olid Anvelt, Käspert, Pöögelmann, Kingissepp ja teised. Kui kupleemeister enne etendust teatrisse tuli, seisis terve tookordne valitsus jalutusruumis kambas koos ning näitleja mõödudes osutas Anvelt peaga selle suunas, andes teistele sellega mõista, et see ta on.

Esimene osa kavast, mis koosnes kahest ühevaatuselisest, läks segamatult. Saal oli tulvil publikust. Ka kuplee sissejuhatavad salmid läksid rahulikult. Kuid juba esimesele „Kiire-meeste“ pihta sihitud salmile vastati saalist organiseeritud, aga kaunis hõreda vilekontserdiga. Üled aga vallandasid omakorda saalis marulise aplausi ja ovatsiooni kupletistide kaitseks. Kupletistide-trio laul ootas, kuni saal jäi rahule, ning andis siis veel kangemat pipart. Kuid juba salmi keskel vastati meile uuesti vilega ja ühtlasi veel tugevama aplausiga. Mõra kestes pidasime laual omavahel aru ning jõudsume otsusele, et huradit tuleb peltsebuliga välja ajada, ja kui saal uuesti rahunes, siis kõlas juba lavalt viletrio kuplee motiivil. Seda ironiat ei kannatanud võimumedhed enam välja. Vastava märguande peale tõusid nähtavasti regulaarselt mittele poole saali paigutatud punakaartlased üles ja hakkasid esimese ukse poole tulema silmanähtava kavatsusega

lava taha tormata kupletistide arreteerimiseks. Mitmeil välkusid käes revolvrivid. Samal ajal aga ülejäänud publik, mis koosnes suurel määral demobiliseeritud eesti polgu meestest, suundus samuti rüsinad kõnnisaali ning barrikadeeris lavaleviiva ukse.

Kava jäi pooleli. Pidu muutus mütinguks. Uvahud kupletistid poetusid targu lavalt läbi aken Maakri tänavale ning tegid sääred, kuna eskuksel luurasid punakaartlased. Sellega asi lõppeski.

*

Ka okupatsiooni ajal juhtus teatrirahvaga nii mõndki. Kuna eraisikute sõit raudteel oli kõvasti kitsendatud, siis tuli ringreiside korraldamise puhul Draamateatril tihti kannatada ebameeldivusi. Nii näiteks ei saanud Vaivara jaamas kogu trupp rongile, sest saksa sandarm rebis tervelt kolm näitlejat juba liikuvalt rongilt maha, kuna terve kamba inimeste rüsinal vagunisse tormamine näis talle kahtlasena. Selle rabelemise juures jäi aga lühike kõverjalgne saksa miikkel ise ka maha, kuna kogu ta varustus Tapa poole edasi tossutas. Meeleheites tormas mehike jaama telefoni juure, et lähimasse jaama ette helistada oma varustuse kättesaamiseks. Ka meie kogunesime jaama kontorisse. Sandarmi nimi oli Manghold ning põriseva kurgu-r-i järgi otsustades oli ta preislane. Meeleheites helistas ta järjekorras kõik jaamad kuni Tapani läbi, kusagil aga ei saadud nähtavasti ta raksuvast hochdeutsch'ist aru või ei tahetud aru saada. Täiesti lootusetult viskas ta meie ironiseerivate pilkude all telefonitoru lauale, sirutas end pingile ja pööris meile selja. Sinna ta jäigi õöseks. Jaamaruum oli külm ja niiske, väljas pladistas külma sügisvihma, kontori kapi taga piuksusid ja kröbistasid hired. Üks suur kütiseljaga rott jäi kapiservale sakslast tahmava lambi valgelt valvama. Meid aga paigutas väga lahke teemeister (suur teatrisöber hra Teener — nüüd juba surnud) enda poole öökorterisse ja järgmisel hommikul toimetas ta vaesed „avaristid“ rullikul õigeaks ajaks Jõhvi etendusele.

*

1918. aasta suvel (okupatsiooni ajal) moodustas rühm Draamateatri tegelasi rändtrupi, mis peamiselt Pärnu linnas ja maakonnas tegutses hakkas. Üldkorraldajaks oli E. Türk, muusikajuhiks E. Busch, laekuriiks H. Vaks. Arvepidamine oli kodune — ühekordne. Kui kassa seisu tahtsime teada saada, siis võtsime Vaksi rahakoti ja lugesime raha üle. Alguses töötas ettevõtte väga edukalt — Vaksi kott oli alati pungil täis. Kord palava ilmaga väljasõidul läksime kahekesi H. Vaksiga saksa komandantuuri piduloa järele. Heino oli kuue seljast võtnud ja selle käsivarrele visanud. Umbes paar kilomeetrit ära vantsinud, märkas äkki, et mõned oberosidid laekuri kuuetaskust välja libisesid ja teetolmusse pudenesisid. Peatasin teda ja hakkasime kohe kahekesi „kassat tegema“. Üllatuseks selgus, et kassa oli täiesti tühi — kõik rahad olid teel välja pu-

denenud. Kohe pöörsime kannad ringi, et veel päästa, mis päästa saab. Kaugelt mäeveerult kihutas samal ajal hilinevad kirikusse sõitja meile vastu, keerutades üles suurt tolmupilve. Olu-kord oli kriitiline. Meeleheitel hakkasime kirikulisele vastu jooksma, silmad teetolmu kiindunud, et rahapaberid üles korjata. Fooksimine ja noppisime raha. Tee oli liivane — vankrirattad oleksid raha tingimata teetolmusse matnud. Kirikuline aga, pidades meid nähtavasti teeröövleiks, kes maast kive korjavad, et temale kallale tungida, peatas umbes paarsada meetrit meist eemal hobuse ja mõni sekund seisukorda kaaludes pööras äkki aiasd ümber ja kihutas kabuhirmus tagasi, jättes järele tee kohal hõljuva tolmupilve. Mõni meeter enne vankri pöördekohta leidsime viimse rahahunniku.

Kassa oli jälle koos.

*

Rändtrupi menu põhjustasid tookord jällegi päevakohased kupleed sakslaste arvel. Kuid okupatsioonivõimud said asjast haisu ninna. „Kosjasõidu“ Pärnus mängimise puhul istusid saksa sandarmid koos tõlkidega saalis. Ka üks teksti pearaamat oli selleks otstarbeks salamahti „ära tõstetud“. Aga meie „vastuluure“ töötas veel paremini: varakult oli meil hädaoht teadning enne etendust andis lavastaja E. Türk kind-

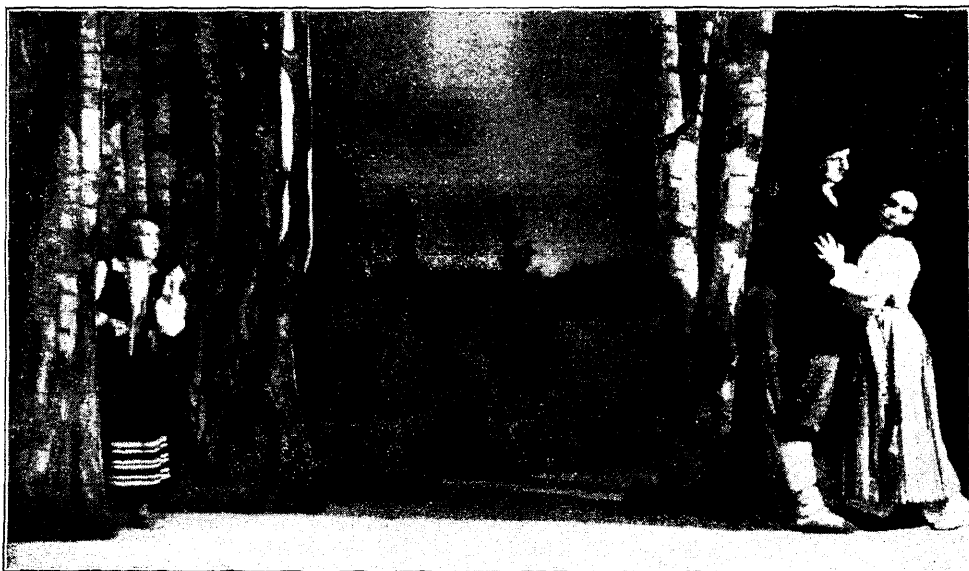
la küsu kõigil tegelasil täpselt raamatu tekstist kinni pidada. Pärast etendust ilmus sandarm (nähtavasti baierlane) lavale ja teatas heasüdameliselt: „Da is' ja gar nix drin“. See juhtus Pärnus kordamisetendusel. Esietendusel olid nii tekst kui ka kupleed hoopis teised.

„Postimehe“ saba arvustaja kirjutas „Kosjasõidus“ Pärnu esietenduse kohta väga ülistava arvustuse. Kiita said ohtvasti nii lavastaja kui ka tegelaskond. Ainuke märkus oli II vaatuse kohta, et trüükikoda ei võiks toimetusest kõrgemal asuda. Kuid meie kõigi suureks üllatuseks tegi sama arvustaja teiskordse etenduse, mis muide kunstiliselt veelgi tihedam oli kui esimene, täiesti maha. Kui aväärselt arvustajalt säärase meelemuutuse põhjust julgesime pärida, siis saime järgmise vastuse: „Sai juba kord öeldud, et trüükikoda ei tohi kõrgemal olla kui toimetus. Ja kuna seda kuulda ei võetud, siis tuli vitsus anda.“

Sama arvustaja sai omal ajal kõige lakoonilisema ja õiglasema arvustusega maha. See kõlas nõnda: „D e a d m a h a a r v a t u d, m ä n g i t i p ä r i s h ä s t i.“ Milline monumentaalne lihtsus! Milline klassikaline selgus! Kui õpetlik! Mis on tolle mehe kõrval mõni nüüdne piasiasjade kallal nikitseja-näkitseja, kes tihti enam puude tagant metsa ei näe.

A. Kitzbergi „Libahunt“ Kandles

Lavastus — A. Torop, lavapilt — A. Lepik. Pildil vasakult: Mari (H. Kasch), Margus (V. Prügi) ja Tiina (C. Kuus)

Loetut — nähtut — kuuldu

On erisort publikut, keda prantslased nimetavad klaköörideks, s. o. palgatud käteplaksutajajaks teatris. Teame, et välismaal kasutatakse klakööre nii mõnigi kord, et kindlustada teosele menukat starti, eriti bulvaariteatris. Hiljuti avaldas Venes keegi mees oma mälestused, kus ta jutustab, kuidas enne maailmasõda Peterburis see asi oli korraldatud, kuidas seal töötas päris korrapärane artell, kel olid oma kindlad kaastöölised ja samuti kindlad taksid „kaastöö“ eest. Nii näiteks võeti tuluõhtu puhul benefitsiandilt 25 rubla tormilise kiiduavalduse eest, mis võltas 5 minutit, harilikel õhtuil piirduti 10 rublaga. Ja nagu selgub, kasutasid klakööre päris esmajärgulised jõud.

Nüüd märgivad vene lehed, et Moskva Suures Teatris mõned tenorid ja baritonid priipiletite, kontramarkide ja kohviõhtute abil on hakanud endale soetama „austajaid“, kes „armastatud kunstniku“ lavale ilmudes teda tervitavad ovatsioonidega ja ta nime hõikamisega. Vastavalt tänapäeva nõudeile ja tehnikale tehakse seda organiseeritult. On oma juht, kes märku annab, millal on õige aeg vallandada oma tundmused ja „spontaanselt“ korraldada marulist ovatsiooni...

Kunstnikul on õigus uhkustada eduga publiku juures. Ei ole suuremat au ega rõõmu näitlejaile kui süüvad, südamest tulevad aplodismendid, kuid klakööride odava entusiasmiga ja osavalt aranjeeritud populaarsusega ei ole tõsisel kunstnikul midagi ühist.

✱

Parüsi L'Oeuvre-teatris tuli möödunud kuus peaproovile noore autori M. Gerberi näidend „Halte! On allez-vous?“, mis kutsus esile enamiku teatriarvustajate Parüsis enne nägemata protest-meeleavalduse: proovile kutsutud arvustajad lahkusid esimese vaatuse lõpul demonstratiivselt ühiselt saalist. „Comoedias“ kirjutab üks neist arvustajaist, Pierre Seize: „Ametialaline kohusetunne on suur meie ridades. Lugematuid kordi olen isiklikult imetelnud ja hinnanud kuulsaimate arvustajate kannatlikkust jälgida tähelepanelikult väga kahtlase väärtusega lavateoseid. Kuid ka kannatlikkusel on piir. Lõppude lõpuks ei saa miski ega keegi sundida arvustajaid tegelema nii maitsetu tööga, mille maailmavalgusse toomine jääb autori hinge. Kohusetundest aetuna võiks selle töö läbi lehitseda kodus, toatukuleis, aga nõuda selle jälgimiseks tervet õhtut — see on liig.“

Arvustaja märgib veel, et kui selle soperdise oleks toonud lavale mõni kahtlase kuulsusega aguliteater, võiks veel kuidagi leida vabandust. Kuid et L'Oeuvre, kes esitab oma laval kuulsaimaid lavateoseid, tuleb välja sellase asjaga, on uskumatu. Kahju näitlejaist, kes nägid tõsist vaeva anda teosele sisu ja kuju.

✱

Bernard Shaw andis teatavasti nõusoleku oma tuntud (ka Eestis ettekantud) näidendi „Püha Johanna“ linastamiseks Hollywoodis. Ameerika katoliiklikud ringkonnad on aga „Püha Johanna“ filmimise vastu, süüdistades Shaw'd, et ta laseb oma näidendis kirikul paista rumalas valguses, ja nõuavad seepärast, et Shaw teeks oma teoses vastavad parandused, ähvardades vastasel korral keelda kõigil ameerika katoliiklasil selle filmi vaatamise.

Shaw avaldas nüüd terava protesti ameerika katoliiklasist tsensoorite vastu, naerdes välja nende parandused, märkides ironiliselt, et selleks, et olla kunstiteose tsensooriks, on vähe olla ainult kiriku liige, on veel vaja oskust kunstiküsimuste käsitelamiseks, samuti on vaja tunda oma religiooni ajalugu. „Kuid kuna sellele nõudele vastab vaevalt üks protsent isikuist, kes on asunud mind hukka mõistma — siis võib neilt veel kõike oodata,“ lõpetab Shaw.

Meenutagem, et meilgi mõningad mehed pastorite hulgast on üritanud oma mõõdupuuga mõõta kirjanduslikke teoseid, näiteks M. Metsanurga romaani „Ümera jõel“ j. t.

✱

Hooajal 1936/37 Moskva teatrid töötavad täiesti kassa peal: nad ei saa enam, nagu seda praktiseeriti aastaid, müüa pileteid vabrikute komiteede ja organisatsioonide kaudu, samuti ei saa nad müüa ettevõtetele terveid etendusi. Nüüd korraldatakse üksikpiletite müük ainult kassast, nagu mujal maailmas.

Milksaid tulemusi on see annud, ei ole veel üldiselt selge, aga mõningaid andmeid võib süiski märkida. Nii lähevad Kunstiteatris „Ülestõusmine“, „Aike“, „Surnud

hinged“ ja „Sinilind“ endiselt väljamüüdnud majale, kuna sama teatri filiaalis on üksikule etendusile jäänud vahest müümata kuni pooled piletid. Suures Teatris lähevad kõik lavastused ainult väljamüüdnud majadele, samal ajal on ta filiaalis ooperite „Masepa“, „Rigoletto“ ja „Sevilla habemeajaja“ etendusile jäänud hulk pileteid müümata. Põhjusena märgitakse mitte publiku huvi puudust, vaid direktsooni sissejuurdunud halba kommet asendada filiaalis peaosaliste täitjaid teise jargu jõududega. Vahttangovi teatris publik osutab vähe huvi „Inimlikule komöödiale“, kus vahest on jäänud pooled kohad tühjaks, „Interventsioon“, „Daljokoe“ ja „Aristokraadiid“ lähevad aga edukalt. Kammerteatris käib vähe rahvast „Optimistliku tragöödia“ ja „Kodumaa“ etendusil, mis nõuab teatrit ajaviitmata repertuaari uuendamist. Meierholdi teater, mis algas hooaega Kultuuripalees vanade lavastustega „Hüdamõistusest“, „Mets“, „33 minestamist“ ja „Kretšinski pulm“, pidi publiku vähesuse tõttu lõpetama õige pea etendused Moskvas ja sõitma võõrustetendusele Harkovi.

Neist esialgseist andmeist vene lehed järeldavad, et nende teatripublik on kultuuriliselt erakordselt edenenud ja valib teadlikult, mida vaadata. Seda peavad teatrid silmas pidama. See ei tähenda arvestamist kassaga, kuid teatrijuhid peavad arvestama publiku kunsti- ja ühiskondliku maitsega, et leida ühine keel vaatlejaga.

+

Nõukogude Liidu silmapaistvaimate kunstitegelaste austamiseks, kes on osutanud erilisi teeneid teatri, muusika või kino arendamiseks, on loodud tiitel „Nõukogude Vabariikide Liidu rahvaartist“, mis antakse Kesktäitva-komitee poolt Rahvakomissaride Nõukogu Kunstiosakonna ettepanekul. Septembris anti esimesed tiitlid 13 kunstnikule, nende hulgas meile tuntud Stanislavski, Nemirovitš-Dantsenko, Katšalov, Moskvin, Kortšagin-Aleksandrovski, Blumenthal-Tamarin, Neždanov, Stšukin ja mõned Ukraina, Gruusia ja Kaukaasia teatritegelased.

+

Moskvas avati uus teater — „Laste-loomingu teater“. Siin ei esine mitte kutselised näitlejad, vaid õpilased, pioneerid jne., kuna teater on mõeldud laste isetegevuse arendamiseks. Avaetendusena anti „Õnnelik lapsepõlv“, kus ettekanne koosnes üksikuist muusikalisist, kirjanduslikest ja tantsumumbreist. Järgmiseks lavastuseks on montaaž Krõlovi valmidest. Nähtavasti on selle uue teatritüübi loomisel eeskujuks olnud varem avatud „Rahva-loomingu teater“, mille tegevus on annud tuhansid tulemusi.

Ed. R.

„Draamateatri Ühingu“ näidendite võistluse tulemusi

Raamatu-aasta puhul „Draamateatri Ühingu“ korraldas kaks näidendite võistlust, määrates auhindadeks parimate algupäraste lavateoste eest kokku Kr. 2.000.—: lavateoste eest täiskasvanuile I auhinnaks Kr. 800.—, II auhinnaks Kr. 400.— ja noorsoonäidendite eest I auhinnaks Kr. 500.— ja II auhinnaks Kr. 300.—.

Käsikirjade esitamise viimseks tähtpäevaks oli 1. okt. s. a., mis ajaks tuli kokku 33 käsikirja, nendest 26 näidendit täiskasvanuile ja 7 noorsoonäidendit.

Zürri, kuhu kuulusid haridusministeeriumi esindajana nõunik Juhan Jaik, Eesti Kirjanike Liidu esimees kirjanik Ed. Hubel, kirjanik ja arvustaja Bernhard Linde, näitekirjanik H. Antoja ja kirjastaja Taavet Mutsu, kahel koosolekul kestnud pikemate ja üksikasjaliste kaalumiste tulemusena langetas oma otsuse.

Arvestades võistluse tingimusi, võistlusele saadetud näidendite kunstilist väärtust ja lavalisi omadusi, samuti ka eesti näitekirjanduse praegust

taset, zürri ei pidanud võimalikuks ühtki käsikirja tunnistada väljakuulutatud I ja II auhinna vääriliseks. Kahle autorile määras zürri ergutusraha, Elga Viljassarele näidendi „Tütred“ eest Kr. 300.— ja Uno Kukki vile (mõlemad varjunimed, kuna autorid ei soovi oma perekonnanimedega avalikkusele esineda) näidendi „Lahutus enne abielu“ eest Kr. 250.—.

Seega lõppes võistlus üsna kehvade tulemustega, mis on arvatavasti seletatav sellega, et samal ajal oli korraldatud võistlus ka Estonia teatri poolt, kus käsikirjade vastuvõtmise tähtpäev oli 1. nov. s. a., nüüsiis kuu aega hiljem kui „Draamateatri Ühingu“. Nähtavasti eelistavad näidendite autorid võistlust, mille taga seisab teatri lava, mida saab kasutada hüppelauaks menule.

Võistlusele saadetud näidendite kunstiline tase mõlemas eriliigis oli üldiselt madal. Zürri leidis 33 käsikirja hulgast vaid kuus, mis hindamise mõttes tulid tõsisema kaalumise alla. Ülejäänud käsikirjad oma kunstiliselt ja lavaliselt omadusilt olid allpool nüüdisaja eesti lavakirjanduse taset.

Kroonika

Kodumaast

● Raskel kujul on haigestunud „Ugala“ kandvaimad jõude Lex Mälton.

● Näitlejate Liit korraldab 29. novembril kell 12 päeval Estonia teatrisaalis piduliku aktuse eesti kutselise näitleja 30 tegevusaasta juubeli märkimiseks. Kavasa muusikalisi ettekandeid, lavavetaraanide austamine ja pidukõne Rasmus Kangro-Poolilt.

● Narva teatri dekoraator Voldemar Peil on võtnud kasutamisele lavadekoratsioonide valmistamisel värvilise tsellofaani, mis võimaldab väheste kuludega saavutada värviküllaseid effekte.

● Oktoobris toimus Riias Balti riikide riiklike rahvusteatri direktorite konverents. Konverentsi tööst võttis osa n.-ü. „vaatlejana“ ka Estonia teatri direktor, meie peatoimetaja Paul Olak. Eestis teatavasti puudub ametlikult riiklik rahvus-teater.

● Esialgsete kokkulepete kohaselt sõidab pärast jõulu võõrusetendusele Tallinna Soome Rahvus-teater. Repertuaar ei ole veel kindel.

● Teatrikirjastus Taavet Mutsu märkis 13. novembril oma 20. tegevusaasta tähtpäeva. Kirjastaja Taavet Mutsu on varemalt töötanud näitlejana Menningi-aegses Vanemuises ja hiljem Tallinna Draamateatris.

● Estonia Näitlejate Ühing valis Helsingi Rahvateatri direktori mag. Eino Salmelaise ühingu sõprusliikmeks teenete eest eesti-soome teatritegelaste sõprussidemete süvendamiseks.

● Ooperilavastaja Heino Uuli sõitis neil päevil pikemale õppereisile Nõukogude Venesse, kus ta hakkab töötama sealsete kuulsamate lavastajate juures. Meie ajakirjas hakkavad iga kuu ilmulma Heino Uuli reisirakendused teatrielust Nõukogude Venes.

Enne ärasõitu saavutati kokkulepe Estonia teatri ja Heino Uuli vahel, mille järgi Uuli asub tulevast hooajast tööle ooperilavastajana Estonia juures.

● Eesti kutselise teatri 30 aasta juubeli märkimiseks valis Soome Näitlejate Liit eesti näitlejad Liina Reimani, Paul Pinna ja Ants Lauteri oma liidu auaukmeiks. See on esmakordne juhtum, et Soome Näitlejate Liit valis välismaalased oma auaukmeiks. Märgid tõi isiklikult Tallinna Soome Näitlejate Liidu auauke Teuvo Puro.

Välismaast

● Tuleva aasta algul kavatakse Theater in der Josefstadt Viinis korraldada rea kammersänge. Muuseum lavastatakse rumeenia kirjaniku de Herz'i naljamäng „Drunter und drüber“, mil oli Bukarestis enneolematu menu: teda mängiti 300 öhtu täiskilulud majale. Teos on võetud ka Varssavi, Rooma, Ateena jne. teatrite mängukavasse.

● František Langer'i auhinnatud näidend „Die Reiterpatrouille“, mis Praha Saksa teatris läheb praegu suure menuga, saavutas ka Rootsi lavadel edu. Raynar Josephson rääkis Göteborgis sellest tööst kui „Tšehhi rahvusdraamast“, kiites tüki lavalisi väärtusi ning sisu tihedust, kus on esitatud südamlikkus ilma sentimentaalsuseta ja kangelasikkus ilma paatoseta.

„Die Reiterpatrouille“ võeti Rootsi Riigiteatri ringreisi kavasse ja nii näeb seda kogu Rootsi.

● Eugen Heltai, kelle uut näidendit „Der stumme Ritter“ tahtsid endale saada mitmed teatrid, andis selle viimaks Viini Burgtheater'ile lavastamiseks tuntud Paula Wesselyga peaosas. Nüüd on aga näitleja teatanud, et ta üliväsimuse tõttu näidendis kaasa mängida ei saa, mille tõttu lavastamine on edasi lükatud sobiva asetäitja leidmiseni.

● Viini Künstlertheater lavastab pärast jõulu B. Shaw „The devil's disciple“ („Saatan õpipoiss“), mis viimati 30 a. eest nägi rambivalgust Budapestis. Teos on käesolevaks lavastuseks uuesti tõlgitud.

● Ameerika tuntud draamakirjanikud Edna Ferber ja George Kaufmann on koos kirjutanud näidendi „Stage door“ („Lavasissekäik“), mis tuleb esmalavastusele New Yorgis. See on headesantne satiir lavaelust, millele ennustatakse head menu.

● Wolf-Ferrari ooper „Madonna ehe“, millega avati möödunud ooperihooaeg Estonias, tuleb Viini Riigiooperis uulavastusele. Wolf-Ferrari on ooperi põhjalikult ümber töötanud, millises käsitluses see juba Hannoveris ja Milano Scalas saavutas avalisest suurema menu. Arvustus märgib, et lavateos ümbertöötamise tõttu on palju võitnud. Estonias „Madonna ehe“ erilist menukust siiski ei saavutanud.

● Molnar'i „Pal-tänava poisid“ dr. Aleks. Hevesi dramatiseeringus (meil tegi sama teose dramatiseeringu Andres Särev) tuli Budapestis Royaltheateris esilavastusele. Menu oli võrratu suur ja dramatiseeringu lavastamise õiguse saamise pärast on sõjajalal praegu Viini kaks teatrit — Theater in der Josefstadt ja Theater an der Wien.

● „Bätir“ — Pariisi elukutseliste näitlejate kollektiiv — valmistab praegu lavale trükis avaldamata René-Sylvain Reyss'i näidendi seotud kõnes „Le dit du Rossignol“, 4 jaos.

Lavastamiseks andis hoogu avalik referaatõhtu sellest teosest, kus näidend sai hea hinnangu osaliseks ja äratas üldist huvi.

● Pariisi ooperis lähevad käesoleval hooajal jälle menukalt vanad ooperid, nagu „Rigoletto“, „Hoffmanni lood“, „Traviata“ jne.

● Ukrainas töötab praegu 36 rändteatrit. Igas teatris kuulub truppi 25–40 tegelast. Möödunud hooajal külastas rändteatreid Ukrainas 4 milj. vaatlejat.

● Moskva Kammerteatri esimeseks uueks lavastuseks on A. Borodini ooper-farsis „Kangelased“, millele uue teksti on kirjutanud Demjan Bednoi, lavastus A. Tairovilt. Puškini-pidustusteks teater lavastab „Eugen Onegin“, teksti kirjutab Kržžanovski, muusika S. Prokofjevilt.

● Leningradi uus riiklik teater avas hooaja B. Gusevi „Auga“ (on kavas ka meie Draamastudio teatril). Repertuaaris on veel M. Gorki „Varvarad“ ja Maupassanti romaani „Armas sõber“ motiividel kirjutatud näidend.

● Novembris korraldati Moskva „Rahva-loomingu teatris“ üleiliduline rahvatantsude festival. Esinejate valikul osutati erilist tähelepanu tantsu rahvusliku iseloomu edastandmisele, muusikalisele saatele ja kujundamise etnograafilisele täpsusele ja puhtusele. Festivalile järgnes konverents samus küsimusis.

● Pariisi teatrid töötavad kahjuga. Statistika järgi, mis toodud „Comoedias“, on teatrid sel

aastal annud kahju 75 miljonit franki (peale toetuste). Teatrid võlgnevad linnavalitsusele: Sarah Bernhardi teater — 10 milj., Goethe-Lyrique ja Ambassadeur à 2,5 milj. jne.

● Viini ooperi peadirigent Felix Weingartner läks pensionile. Tema asemele on valitud tuntud muusik Ervin Körber, muusika konsultandiks on Bruno Walter. Hooaja repertuaaris on: „Karmen“, „Iphigenie Taurises“, „Leek“ ja „Don Quijote“.

● Eesti teatripublikule tuntud Edouard Bourdet on valitud Comédies Française'i direktoriks Emilie Fabre asemele, kes seal on olnud 1915. a. saadik.

● Ameerika kirjanikule O'Neillile, kes kirjanuse- ja teatripubliku laimatele hulkadele sai tuttavaks menuka „Oi nooruse“ kaudu Estonia ettekandel, määrati Nobeli 1936. aasta kirjanduslik auhind.

Toimetuselt

„TEATRI“ järgmine number ilmub 19. detsembril s. a. erakordselt suurendatud kaustas ja on pühendatud eesti kutseliste näitlejate 30-aastase tegevuse märkimiseks. Kaastöö selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele, Tallinn, postkast 357, hiljemalt 10. detsembriks. Toimetus ei vastuta hiljem seda tähtpäeva kohale jõudnud kaastöö paigutamise eest jooksvasse numbrisse.

*

„TEATRI“ talitus palub veel kord lugupeetavaid tellijaid nime- ja elukohamuutmise kohta teatada. Talitus ei vastuta aadressi muutmise tõttu kaotsiläänud numbrite eest, kui elukoha muutmisest ei ole õigeaegselt teatatud.

*

Aastavahetuse puhul palub „TEATRI“ talitus kõiki lugupeetavaid seniseid tellijaid, kes ei soovi jätkata oma tellimist automaatselt edasi ka 1937. aastaks, teatada sellest kohe talitusele, et oleks võimalik õigeaegselt katkestada ajakirja väljasaatmist. Ühtlasi on avatud tellimiste ja tellimisrahade vastuvõtt 1937. a. eest.

SISU: A. MURAKIN — Õige ja kauni keele poole ● V. METTUS — Näitejuhi Pygmalionina ja Don Juanina ● O. TOOMING — Väikelinnade teatriprobleeme ● Teatriuudiseid Soomest ● Kuidas sünnib raadioteater ● Ooperist ja muudest niisugustest asjadest ● P. PÖLDROOS — Meie teatripoliitika ● V. PÄRS — Kunstilisesi kutseharidusest ● H. KOMPUS — Kujutavast kunstist ja kunstnike organisatsioonidest ● J. AAVIK — Keeleküsimusist ● Uusi raamatuid ja näidendeid ● Teatrite töömailt ● E. TÜRK — Vahelugemisi möödunud aegadest ● Loetut — nähtut — kuuldut ● Draamateatri Ühingu näidendite võisiluse tulemusi ● Kroonika ● Toimetuselt ●

Materjalide kasutamline allikat nimetamata on keeldud.

Lavakunsti ja kirjanduse ajakiri „TEATER“ — III aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Pöldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● **VASTUTAV TOIMETAJA:** Ed. Reining
 Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august ● Üksiknumber 25 senti
Toimetuse aadress: Tallinn, postkast 357 ● Aastakäik Kr. 2.—, välismaale kr. 3.—
 Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatrite bürood

BETOONI- JA KATUSEPAPITÖÖSTUS „JÄRVE“

K. DULDER

TALLINNAS, PÄRNU 184, TELEF. 462-12

A. ADAMKA
SAAPAKAUPlus

Suures valikus elegantseid viimase aja uudiseid

TALLINN, HARJU TAN. 26
TEL. 436-26

Nahavabrik

„LINDA“

Om. JOH. SUSI

TALLINN,
Pärnu mnt. 132
Telef. 459-74

METSAÄRI

ELMAR TORV

TALLINN, LAULUPEO 26
TELEF. 304-10

Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

FIRMA J. VIIDERMANN

Tallinn, Viru 6

Soovitab lugupeetud daamidele suures valikus

Viini ja Pariisi elegantseid modell-kübaraid,

käekotte, sirme, igasugust sametit ja lameed, tülle, kleidi- ja pesupitse ning -kaunistusi, siid- ja trikoopesu, sukki, kindaid ja muid moeartikleid

Vabriku

1924 B.I.R.Co Riga

 märk
Quadrat

Baltic India Rubber Co

QUADRAT

Kummist voodiriie, käsna, vaibad, laste põlled ja laudlinad, arsti-põlled, juuksurite peleriinid, see-bialused jne.

Kalossid, botikud, jalgratta välis-kummid, gaasikaitse-esemed

Komisjoniladu

A/S. „MERCATURA“

Tallinn, Vene t. 1. Kõnetr. 436-85

MEHAANILINE JALANÕUDETÖÖSTUS

„STANDARD-NOOL“

TALLINN, VABRIKU 59 TEL. 464-71

Valmistab igasuguseid jalanõusid

Alatise suure lao tõttu hinnad mõõdukad

Tellimised täidetakse täpselt

TÖÖ KIIRE JA KORRALIK

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

KEILA VILLAKETRAMISE & KUDUMISTÖÖSTUS

Tallinn, Soo 27
Telefonid 461-01 ja 438-35

Valmistab tuntud headuses meesterahva palitu-
ja ülikonnariideid ning naisterahva mantliriideid

Moodne tööstuse sisseseade, kõrgekvaliteediline tootesmaterjal ning vilunud tööjõud kindlustavad „KEILA RIIDE“ headuse

METSAÄRI

ERNST BERGMANN

ostab p r o p s e

Esindajad:

Pärnus, Gustav Adolphi tän. 2,
J. VARRIK
Loksal – H. TATS

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehase ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

CELOTEX

üle maailma tuntud suureformaadiline isoleer-
ehitusplaat (aastatoodang üle 30 miljoni r.-m.)

vastab igas suhtes uuemaegseile
ehitusteaduse nõudeile.

CELOTEX-ISOLATSIOON
ei maksa midagi,
kuna tema läbi saavutatakse suur
kokkuhoid küttematerjalis igasugus-
tes küttekateldes ja küttekehades.

Suurim isolatsioonivõime palavuse,
külma, kõla ja niiskuse (higistamise)
vastu igasuguste ehitusviiside puhul.

A. & P. Miefens

ehitusmaterjalide ladu

Tallinnas, Merepuiestee 15, tel. 306-46, 305-00

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.